باوکی هەژاران بناسن! ... عەلی مەحمود محەمەد

14 ی ئەم مانگە "ئابی 2018" سەرکی پشووی ئەرگوای مەخیکا ناسراو بە بیبی، وەك هەمیشە، جارکی دیکە خەی ئەتەمبەلە شینە بەقیپەکەی بونەوە سەردەری هەواڵکانی جیهان، وەك سیاسییەك جیا لەوانی دی نیشان درایەوە، پاش ئەوەی دەستی لە ئەندامەتی ئەنجومەنی پیران کەشایەوە بە وەرگرتنی خانەنشینی، کە لە ساڵی 2014 ەوە بوە ئەندامی ئەنجومەنەکەیە، هەرچەندە خە کاندیدکردنی بە پستی ئەنجومەنی پیران خەی لە خەیدا نیشانەی سادەیی ئەم سیاسەتمەدارەیە کە بە باوکی هەژاران لە وڵاتەکەیدا ناسراوە، ناوبراو رایگەیاند لە ئستا بەدواوە خەی تەرخان دەکات بە کاری سیاسی بزووتنەوەی بشداری گەل (MPP)، چونکە توانای شەی بیروباوەڕکانی ماوە، (MPP)، بزووتنەوەیەکی چەپی سسیالستی مارکسیستی دژ بە کاپیتالستیە، هژریلایی تەبامارسە، لە ساڵی 1989 دامەزراوە، بزوتنەوەی بشداری گەل لە هەبژاردنی ساڵی 1989 دا توانی کورسیەك لە کەی 99 کورسی پەرلەمانی ئەرگوای بدەست بهێنێت، لە ئستادا گەورەترین هزی وڵاتە و خاوەند 25 کورسییە لە پەرلەمانی وڵاتەکەی، لە گەڵ لایەنە چەپگراکان دی بەرەی بەرفراوانی پەك هەناوە لە سسیالست و شیوعی و کریستانە چەپگراکان، لە ساڵی 2005 ەوە حوکمەانی وڵات دە کەن، وەای پستی سەرکی کەماری خاوەند 50 کورسی پەرلەمانیشن "کە هاوسەرکەی مەخیکا (لویسا تەبەلەنسك) سەرکایەتی دەکات" 25-9-1944 لە دایك بووە، بشداری خەباتی گەریلایی تەبامارسی کردووە، لە خەباتی چەکداریا خاوەند ئیرادەی پەاین و لەکاروباری س ربازیدا یەکلا کەرەوە و بە جەرگ و دە رەق بووە، لە ساڵی 1967 ەوە پەیوەندی خشویستی لەگەڵ مەخیکا دەبستەت و پەکەوە ژیاون، جگە لە 13 ساڵ دابەانی سەردەمی زیندانی مەخیکا، لە ساڵی 2005 هاوسەرگیریان کردووە، لە هەبژاردنی 31 ی ئکتەبەری 2004 دا، سەرکایەتی لیستی چەپی بەرەی بەرفراوانی کردووەو و بە تەنها زیاتر لە پارتی کورالادەی دسەاتداری ئەوکات دەنگی هەناوەتەوە "حزبی کەرلادە لە ساڵی 1836 دامەزراوە، حیزبەکی راستەوە لە نەوان ساڵانی 1865 بە 1959 حوکمەانی وڵات بووە بەدابەان، لە ئستادا 13 پەرلەمانتار و 4 ئەندامی ئەنجومەنی پیرانی هەیە" لە 13 ی سەپتەمبەری 2017 ەوە جەگیری سەرکە کەماری وڵاتەو یەکەم ژنە ئەم پستە وەردەگرەت لە

وەاتەکەی، پاش ئەوەی جەنگیری پێشوو راول سادیك بەهەی تەوە گلانی بەکاری گەندەڵییەوە لەوکاتەی سەرکەی کۆمپانیای نەوت بوو دەستی لەکار کێشایەوە، ئەویش هاوشێوەی هاوسەرکەی بەشێك لە م چەکەی دەبەخشێت، وەك دەیگێڕێتەوە بیبی بەدەستی ئەو نەبەت خواردن ناخوات ".

یەکێك لە دیاریەکانی چاپ لە ئەمریکای لاتین پێشکێش بە مرۆڤایەتیان کردووە, لە پاڵ جیڤارا جوانی سەرکی هەژاران بیبی سەرك کەماری پێشووی "2005-2010" ئەرگوایە, جوانیەکێشی نێك لە بۆری و دەستوبردی و خەڵاگری سەردەمی گەریلایەکەیەوە بەت, بەکە لەو ژیانە سادەیەیە لە دوای بەدەستهێنات گەیشتنی هەی بژاردووە, لەو ڕەگایەوە هەیبەتی سەرکایەتی ستەمکاری تێکشکاندووە , تا ئاستی گەل هەناوێتیە خوار,تانانەت لە ڕاپرسیەکانی دەزگا سەرمایەداریەکانیشەوە لە تەپی لوتکەی باشترین سەرکەکانی جیهان ناسنراوە.

بیبی کێیە؟؟؟خوسی ئەلبەرتە مەخیکا کوردانە ناسراو بە بیبی لە باوکێکی بە ڕەچەڵەك باسکی بە ناوی لدمتریە و دایکێکی ئیتاڵی بەناوی ولوسی کوردانە لە 20ی ئایاری ساڵی 1935 لە شاری مەنتفیدیەی پایتەختی ئەرگوای لە دایك بووە, لە تەمەنی 6 ساڵی باوکی مردووە, بە هاوکاری خەزانەکەی ملی کارکردن دەگرێتە بەر, لە تەمەنی 13 ساڵیەوە خولیای پاسکیل سواری بووەو پەیوەست بووە بە چەندین یانەی وەرزشیەوە, لە تەمەنی لاویدا پەیوەست دەبەت بە پارتی یەکێتی گەلەوەو تێکەڵاو بە بزووتنەوە چەپگەراکان دەبەت, لە گەشتی سیاسی بە کوبا جیڤارا دەبینێت , لە ساڵی 1964 ەوە چووە ریزی بزاڤی تەبامارەسەوە, دوای 8 ساڵ لە پشینەی کاری سیاسی لە ریزی بزاڤی چەپ , لە نۆڤەمبەری هەمان ساڵدا بزووتنەوەکە بە شێوەی فەرمی خەی ڕاگەیاند, کەلەساڵی 1960 دامەزرابوو لە لایەن ڕاول سانەدیکەوە دامەزرابوو وە لە 2 ساڵی پشوتر لە لایەن دامەزرێنەرانییەوە کاری سەربازی ئەنجامدرابوو, وەلە وەك ڕێکخراو بە فەرمی خەی ڕانەگەیاندبوو, مەخیکا جەنگاوەرکی گەنجی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانی تەبامارەس بوو, بە توندی داکۆکی لەدەکرد و باوەی پە بوو .

بیبی لە ژیانی گەریلاییدا 4 جار زیندانی کراوەو 6 گولەی پەویە, لە چەندین چالاکی سەربازییدا لە ناوجەرگەی پایتەخت بەشداری کردووە, کە سروشتی بزووتنەکەو وەاتەکە وابوو خەباتی ناو شار هەبژێرن, بەهەی ئەوەی وەات شاخی تەدا نەبوو, گەریلا

مارکسیستەکانی تەباماڕس تەکەشانە چەکدارییەکیان زەرجار لە بەرژەوەندی هاوواتیان ئەنجام دەدا بە گەاندنەوەی مافەکانیان, ئەمە جیای دەکردنەوە لە بزاڤە چەکدارییەکان دی, بۆیە گۆڤاری تایمی ئەمەریکی نووسی ئەمانە لەسەر شەوازی ڕەبن هود خەبات دەکەن , لە ساڵی 1970 بیبی لە گازینۆیەك دوای ئاشکرا بوونی لە لایەن پۆلیسەوە, لە شەکی دەستوپەخەدا دوو پۆلیس بریندار دە کات و خۆشی 6 گولەی بەر دەکەوێت, دەستگیری دەکەن و دەنەردرێت بە زیندانی بەنتا کاریتاس , مەخیکا دووجار لەو زیندانە هەدەت, مەخیکا لە ئابی 1972 , لە کاتێك خوتبوو لەو دەشت, بە ڕەشاس و بەمبەکی دەستیەوە دەستگیرکرا, 10ساڵ لە زیندانی تاکە کەسیدا بوو, خۆی و هاوەکانی هیچ کەسکیان نابینی, 7 ساڵ پەرتوکیشیان پێی نەدا بیخوێنێتەوە, زیندانەکان میزی خیان دەخواردەوە, گەورەترین کەشیان میز کردن بوو, تا دایکی میزدانەکی بە هەنا,وەلە پۆلیسکان نەیاندا پێی, تا ڕۆژێك لە بەردەم شاندەکی بیانی ناەزایەتی دەربڕی و بووە خاوەند جێیك تا میزی تێدا بکات, کە لە زیندان ئازاد کرا لە ساڵی 1985 میزدانەکە بەشانیەوە بوو ,بەخۆی میزدانەکیەوە لە دەرگای زیندان هاتە دەرەوە بەرەو ئازادی و خەباتی سیاسی پاش ئەوەی وتات گەا بە دیموکراسیەت.

بیبی لە ساڵی 1969 بەشداریکردووە لە گرتنی شاری باندێی نزیك پایتەخت , بەهێی ئەوەی چەندین جار لە زیندان هەات و گرترایەوە, بە زیندانی ژوری تاکە کەسی لە ناو بیرە قوەکان گواستراوەتەوە 2 ساڵ لەو جهەنەمە بە تەنها مایەوە, لە ساڵی 1971 یەکێك بووە لەو زیندانییە سیاسیانەی بەشداری لە هەاتن لە زیندانانی یونتا کارتاس کرد کە بە یەکێك لە نەبەردییە گەورەکان دەتە ژماردن و کراوە بە فلیمی بەناو بانگی ز دگ, بیبی بەردەوام لە زندانەوە لە پەیوەندیدا بوو لە گەڵ راول ساندیکی دامەزرێنەری تەباماڕس, لە ساڵی 1985 لەو کاتەی لەبوردنی گشتی درا بە زیندانیان درا و دیموکراتیەت گەایەوە بە وات لە گەڵ راول سانديك و 11 لە سەرکردەکانی دی تەباماڕس بە یەکەوە ئازاد کران, ئیتر لەڕەوە قەناغێکی دیکە خەباتی گەریلایی ناو شار دەستی پێکرد ئەویش شەی فکرە کە وێك 14ی مانگ دوبارەی کردەوە.

لە ساڵی 1994 دوو ئەندامی پارتەکەی چوونە پەرلەمانەوە یەکیان بیبی بوو, ئەو سەردەمە بەوە ناسرا بە ماتە هاتوچۆی پەرلەمانی دەکرد,لە نێوان ساڵانی 2005 بە 2008 وەزیری کشتوکاڵ و سامانی ئاژەڵی ئەرگەوای بوو لە یەکەم حکومەتی چەپگەرای لە مۆزووی

ئەرگوایدا, پاشان لە پستەکەی دەستی کەشایەوە بە جگیرەکەی وتی من شارەزایم لە نیەو هەموو کارەکان ئەو دەیان کات با بە خەی وەزیر بەت, لە مارسی 2010شەوە سەرەکی ئیکوادەر, کاتێ بەتاەکانیان لەگەڵ هاوسەرەکەی کە لە روی حیزبییەوە بەرپرسی بیبیە خەریکی چاندن و پەروەردە کردنی گوڵن بە باشتر کردنی باری ئابووریان, بیبی باوەڕی بە بیری ئاینی نیە, بەینباخ نابەستت و بەرگی فەرمی سەرکایەتی لە بەرناکات , بە شێوازێ سادەییەکەی سەردانی وەاتانی دەوروبەر و سەرەکەکانیان دەکات, بەمەش بەتێ یەکەك لەسەرکردە ئاوازەکان .

بیبی هیچ ژمارەیەکی بانکی نیە بۆیە قەرزاریش نیە, ئەمە گەورەترین بەختەوەریە بۆ ئەو, بە نرخترین شت کە هەیبەت سەگەکەیەتی بەناوی مانوەلا و ئەو ئەتەمبیلە بەقیە فەلکس واگن بیتەکەیەتی کە نرخەکەی لە بازاڕی وەاتەکەی بایی 1945 دەلارە و لە وەاتانی بیانی بە تایبەت یەکێتی ئەوروپا چەند سەد دەلارێکی کەم زیاتر ناکات, لە موچە مانگانەکەشی کە 12500 دەلارە تەنها 775 دەلاری بە خەی هەدە گرێت ئەوی دیکە وەك سەردەمی گەریلایەکەی بەسەر رەکخراوە خەرخوازیەکان و هەژاراندا دابەشی دەکات, ڕەی ڕەبن هودیەکەی لە دەستبەسەردا گرتنی بانکەکانەوە گەیوە بە دابەشکردنی داهاتی خود, لە دابەشکردنی گیرانی سەرمایەدارانەوە بە دابەشکردنی گیرفانی خود.

ئەو دەڵێت ئەوەندەم بەسە زیاترە لە داهاتی زەر لە هاووەاتیانی وەاتەکەم چونکە زەربەی گەلەکەم بە برسیەتی دەژێن, بە ئەوەی بەشەویەکی شەرافەتمەندانە بژم بەسەم.لە سەردەمی دەسەاتداریەتی بیبیدا گەندەڵی بە ئەندازەیەکی زەر بە پەی ئامارەکانی ڕەکخراوی شەفافیەتی نەو دەوەتی لە ئەرگوای دابەزیوە, ئەستا ئەرگوای یەکەم وەاتە لە بواری کەمی گەندەڵی لە ناو وەاتانی ئەمریکا لاتین و ناوەندا, لە سەردەمی دەسەاتی ئەودا هەژاری لە 38% ەوە دابەزی بە 11% , لانی کەمی کرە بە ڕەژەی 100% زیاد کرد.

لەو ستەدیە 45 مەتریەی هاوسەرەکەی کە تێیدا دەژت کە کەوتە ناو کەگە کشتوکاڵیەکەی هاوسەرەکەیەوە, 14 پیاوی پیری دیکە دەژێن, لە دەوروبەری خانویان دروست کردووە, وەك پیرخانەی لەهاتووە, بیبی لە ناو گەکەکان لە گەڵ مناڵان یاری دەکات, سەماو قسەی خۆش لەگەڵ هاووەاتیانی سەر ڕەگاکەی دەکات, هیچ پارەزەر و شوفێرەکی نیە, تەنانەت ڕەگای ماەکەی خۆو قیرتاو نەکراوە, لە روی بیروباوەڕەوە ئەو خەی بە چەپەکی نیمچە ئانارشیست

دەزانێت, وەک ئەوەی قسەکەرەکی لەهاتوو زیرەک و وردە لە سیاسەت و خوێندەرەکی جدییە, هاوکات ئەفسانەیەکی ئەرێنی سیاسییە جیگواراو گاندی و ماندێلا لە کەسایەتی ئەودا هەموو رەنگ دەداتەوە, وەک جیگوارا جەنگاوەر بوو, پاڵەوانی شەڕی شەقامکان بوو, عاشقی پەرتووکە سورەکان بوو, وەک گاندی سادەیە بە ئیمتیازەوە چونکە باوەڕی بە سستەمی نەگریسی چینایەتی نییە کە گاندی لە براهما بوو داکۆکیشی لەدەکرد, وەک ماندێلا لەبوردەیە کە بووە سەرەک کۆمار لەپرسینەوەی لەوانە نەکرد 13 ساڵ بە ئەشکەنجەوە لە زیندان هەشتیانەوە, تەنانەت داوای لێبان نەکرد دان بەتاوانەکانیان بنێن و داوای لێبوردن بکەن وەک پرسەی داننان بە راستییەکانی باشوری ئەفریقا.

بیبی دژ جگەرە کێشانە, لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەودا کەوتە کێشەوە لەگەڵ کەمپانیای فیلیپ مەریس, هاوکات لەسەردەمی حوکمەانی ئەودا , بەیاری مافی لە باربردن, زەواجی هاوڕەگەزەکان , چاندنی مەرگەنا بە ئاشکرا درا, لە گەڵ ئەمانەشدا مرۆڤ دەستکی نەونەتەوەیە , بە شەوازی جیا پێشوازی کرد لە قوربانیانی شەڕی ناوخەیی سوریا, لە کێشکی کەماری پێشوازیکرد لە 100 منداڵی هەتیوی سوری, هەرچەندە گەریلا بوو, بەشداری شەڕی شەقامکانی دەکرد, لە دژ بە جەنگ, نەک تەنها لە ناو وەتەکەی لە دەرەوەش سادەو ساکار, لەسەردەمی حوکمەانیدا فرەکەی و ئەتەمبیلی تایبەتی و قافڵەی پاسەوانی ئاشکراو نهێنی وەک سەرکەکانی دیکەی نەبوو, تەنها ئەتەمبیلە بەقیەکەی ئامرازی گواستنەوەی بوو, لە ئۆکتۆبەری 2015 کە چووە ئەستەمبوڵ لە میوانخانەیەکی 3 ئەستێرەیی خەی و هاوسەرەکەی دابەزین, هەرچەندە کار بە هاووەاتیانی ئەرگوای دەکات وەلە هاوکات سەیالستکی نەونەتەوەیشە, یەکەکە لە ئەستێرەکانی کەبەندی ساوپاولۆ , کە پارت و بزووتنەوە چەپەکانی ئەمریکای لاتین لە ژێر چەترەکەیدا خەیان ڕێکخستووە, هەرچەندە قسە لە ڕووەو زەر لەدوانی تۆندی دژ بە سەرکردە چەپەکانی ئەمریکای لاتین داوە بە بزنی شت و کوڕەو شتی وا ناوزەدیانی کردووە, لە لە کاتی کێشکاندا هاوپەیکی بەوفایان بووە, لە زیندان سەردانی لەلای کرد و پشتیوانی بە دەربڕی, پشتیوانی حکوموەتی فەنزویلای کرد بەرامبەر شەڕی ئەلیگارشییەکانی ناوخەو ئەمریکا, تا گەیشتە هاوسەزی دەربەین بە گەڵی کورد لە باکوری کوردستان, لە هەرکۆیەک پۆیست بکات ئەو ئامادەیە.

مەخیکا لە ساڵی 1994 وەک ئەندامی پارلەمان هەبژەردرا, لە ساڵی

1999 وەك ئەندامی ئەنجومەنی پیران , لە ساڵی 2004 زۆرترین دەنگی لە لیستی بۆڕی بەرفراوان هینایەوە ,لە ساڵی2005 بووە وەزیری سامانی ئاژەڵ, لە ساڵی 2008 لە وەزیری دەستیکەشایەوەو گەڕایەوە ئەنجومەنی پیران .

مەخیکا لە هەڵبژاردنی 25ی ئۆکتۆبەری سەرکایەتی ئەرگوای کە 89,9%ی دەنگدەران بەشداریان تێیدا کرد لە کۆی 2563397 دەنگدەر 2303336 کەس پشکداریان کرد لە خولی یەکەمی هەڵبژاردنەکاندا 1093869 کەس کە دەیکردە 49,6%ی دەنگدەران دەنگیان پێی داو نزیکترین پاڵەوراو نیوەی دەنگەکانی ئەوی هێنایەوە لە ناو 5 پاڵەوراوەکەی سەرکایەتی, لە خولی دووەمدا کە لە 29ی نۆڤەمبەری 2009 ئەنجامدرا توانی بەهێنانی 1183503 دەنگ کە دەیکردە 54,8% دەنگدەران بیبات‌ەوە, هەرچەندە زۆربەی کاندیدەکان لە دژی هاوپەیمانیەتی موقەدەسیان پێك هێنا, ئێستاش دوای دەست لەکار کێشانەوەی لە پێستی ئەنجومەنی پیران راستگۆراکان ترسیان لێنیشتووە خۆی بە پێستی سەرێك کەماری لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2019 کاندید بکاتەوە, کە بزاڤی چڕ بە تەمەنی 82 ساڵییەوە پێویستی پێیەتی.

بیبی و بزوتنەوەی تەبامارۆسمەخیکا لە دوای دانیال ئۆرتیگا و سانشێز سەرکی سلفادۆر دیلما ڕۆسێف سەرکی بۆرازیل چوارەم گۆریلای چەکداری مارکسیە لە ئەمریکای لاتین دێگات بە تەختی دەسەڵات پاش گەڕانەوەی دیموکراسی بە کیشوەرەکە, وەك ای کاسترۆ لەلا, بیبی لە زیندانەکان ناو بیرە شەدارو تاریك و قوڵکانی وەاتەوە گەیشتووە بە بەرزترین دەسەڵاتی سیاسی لە وەات.
تەبامارۆس یەکێك لە گروپە چەکدارە ئەفسانەییەکانی ئەمریکای لاتین , کە لە سەرتاسەری جیهان لایەنگر و بزاڤ و کەسانی سەرسوڕمانی خۆی هەبوو, ئەم ڕێکخراوە بەناوی تەباك ئەمارۆی دووەم (هیندیە سورەکان) ناو نرا کە سەرکردەیەکی ئەلینکای ئەمریکای لاتین بوو لە ساڵی 1572 بە دەستی ئیسپانیەکان کوژرا.

بۆڕی رزگاری نیشتمانی FLN ناسراو بە (Tupamaros) لە ساڵی 1960 لە ئۆرگوای لە لایەن گروپێك کەسانی مارکسیەوە بە سەرکایەتی راول ساندیکی مارکسیستی پارێزەرەوە دامەزرا (“راول ساندیك ئەنتەناکسیە لە بەرواری 16-3-1925 لە دایك بووە– لە بەرواری 27-4-1989 کەچی دوایی کردووە, بە پسپۆری پارێزەر, وەلە نێیان هەشت ببەتە خاوەند پیشەکە, لە پێناکاکان پێویست بوو بە پارتی سۆسیالستی ئۆرگوایەو وەك پارێزەرانی کرێکارانی کشتوکاڵی دەستی بەکار

کرد,لە کۆتایی پەنجاکان بزووتنەوەیەکی دروست کرد بەناوی لە گەڵ سانـدیکا دەبینە خاوەنـد زەوی, لە ساڵی 1958 نـوێنەرایەتی سەیالستەکانی ئەرگوای کرد لە کۆنگرەی سەیالستی جیهانی لە کوبا, بووە پارێزەری یاسایی کرێکارانی پیشەسازی شەکر, باوەڕی بە نا ناوەندی لە بەڕێوەبردن هەبوو لە ژێر کاریگەری فکری برادەندا, هەرچەندە لە خەباتی چینایەتی پێڕەوی لە بۆچوونەکانی مارکس دەکرد, لەساڵی 1962 گروپی کاری راستەوخۆی دروستکرد, دوایی گەڵا بە کۆمەڵەی تەنسیق, پاشان بوو بە تەبامارەس, لە ساڵی 1962 لە گەڵ کرێکارانی قامیشی شەکر پەلاماری یەکێتی ئەرگوایان دا لە شاری مۆنتینیگرۆی پایتەخت و سوتاندیان , ئەمە یەکەم چالاکی رێکخراوەکە بوو, لە ساڵی 1963ش پەلاماری یانەی سویسرایان دایەوە لە پایتەخت و چەند چەکێکیان بە دەستکەوت گرت کە بووە هۆوێنی بزووتنەوە چەکداریەکەی تەبامارەس, مەژووی چالاکیەکێش بە بەرواری دامەزراندنی تەبامارەس داریکرا, لە ساڵی 1963 بەهەی هەوڵی گرتنی راول سادیکەوە لە لایەن حکومەتەوەو خۆشاردنەوەو یاخی بوونی سەرکەکەیەوە, رێکخراوەکە چووە قۆناغی خەباتی ژێر زەمینییەوە, بەشێك لە هاوڕێانی ساندیك خەیان تەرخان کرد بە پاراستنی راول سادیك و بەشێکی تریان بە راهێنانی سەربازی چوون بە کوبا, لە ئابی 1970 دەستگیر کرا, لە سێپتەمبەری 1971 لە گەڵ 105 تەبامارەس کە بیبیشی لە گەڵدا بوو, لەبە یاوەری 6 زیندانی دیکە هەڵاتن.

لە یەکی سێپتەمبەری 1972 لە روبەروبونەوە لە گەڵ پۆلیس لە شاری مۆنتیفیدیۆی پایتەخت, پاش بریندار بوونی بە سەختی لە دەموچاوی دەستگیر دەکرێت, دوای 13 ساڵ زیندانی لە ئازاری 1985 لەگەڵ سەرکردەکانی دیکەی تەبامارەس بە لێبوردنی گشتی ئازاد بوو “) .
بەهەی ئەوەی ئەو کات 80%دانیشتوانی ئەرگوای شارنشینی بوون و نزیك بە نیوەیان لە شاری مۆنتینیگرۆدا دەژیان و لایەنگرانیان لە پایتەختدا بوون, هاوکات وڵات شاخی تەدا نەبوو وەك ئەو وڵاتانەی ئەوکات چەپەکان تیایاندا دەستیان دابووە خەباتی چەکداری دژ بە زەبروزەنگی سوپاس و حکومەتە راستگراکانی پاشکەی ئەمریکا, بۆیە تەبامارەسیەکان خەباتی خەیان لە شارکانەوە دەستپێکرد بەتایبەت پایتەخت کرایە چەقی خەباتی چەکداریان.
ئەم رێکخراوە لە یەکگرتنی چەندین گروپی مارکسیستی سەر بە دەستە و بۆچونی جیاجیا پێك هات ژمارەیان لەسەروبەندی گەشکردندا بە 6000 بە 10000 گەریلا دیاریدەکرا, کە پێك دەهاتن لە سەیالستەکان و ماوی و ئانارشیستەکان ……, هێزەکانی دەوڵەتیش لە 12000 سەرباز و 22000 پۆلیس پێك دەهات.

ئامانجیان لە خەباتی چەکداری ناو شار ئەوەبوو زەمینەی شەرشی سۆسیالستی خۆش بکەن, کە ئیلهامیان لە شۆشی کوباوە وەردەگرت,چالاکی تەبامارسیەکان لە کۆتایی شستەکان و سەرەتای حەفتاکان زیادی کرد کە بریتی بوو لە رفاندنی کەسانی کاریگەر لە ریزی حکومەت لە پناو ئاوگۆپکردنیان بە بندکراوەکانی رژیمکخراوەکە و دەستبەسەردا گرتنی بانك و خەراك و دابەشکردنی بەسەر هەژاراندا,رفاندنی کەسانی گندە لەناو حکومەت, سوتاندنی لقی کەمپانیای جنراڵ موتۆر, رفاندنی فەرمانبەرانی پلە باڵای بانکەکان, چالاکیەکانی رژیمکخراوەکە لە ساڵی 1972 سنوری ئەرگوای تێپەراند و پەیوەندی بە وڵاتانی دەوروبەر و مەترسی لەسەر وڵاتانی راستگەرای نەکەرو پاشکۆی ئەمریکای لەناوچەکە دروستکرد, لە مەکسیك بزووتنەوەی 23ی سپتەمبەری کەمۆنیستی و چەپی شەرشگەر لە شیلی و سوپای سور لە یابان و گروپی سوپای سور ناسراو بە راف لە ئەلمانیا و ئەلویەی سور لە ئیتاڵیاو گەریلا چەپگەراکانی تورکیا و فەنزوەلا ....

ئیلهامیان لە تەبامارسەکان وەردەگرت و هەمان رێچکەی تەکۆشانیان گرتە بەر, بەهەی ئەو چالاکیە سەرکەوتوانەی تەبامارسیەکان ئەنجامیان دەدا کە لە بەرژەوەندی خەکدا بوو .بزووتنەوەکە چالاکیەکانی بە پلامار بە سەر بانکەکان و کەمپانیاو ئەو شوێنانە دەست پەکرد کە خواردنی زەر لەبوو پاشان بەسەر هەژاندا دابەشیان دەکرد , بەیە لەسەرتاوە وێنای رۆبن هودی بەخەوە بینی کە ئەستا بەتە ئارمی بزووتنەوە ناڕازیتیەکانی هەژاران کە بە بزووتنەوەی 99% ناسراوە لە سەرتاسەری جیهان.
لە ساڵی 1969 ئەمریکا دان میتریەنی لە ئەف بی ئایەوە نارد بە ئەرگوای تا بە ناوی رژیمکخراوی ئەی ئای دی مرۆف دەستەوە کار بکات, بە راهێنانی پلیسی ئەرگوای بە سەرکوتکردنی بزووتنەوەی تەبامارس, کە پشتر ناوبراو لە سەرەتای شستەکان لە پکهێنانی تیمەکانی مەرگ لە بەرازیل دژ بە چەپگەراکان هەمان رێگی هەبوو, لە لە ئەرگوای کاری ناوبراو راهێنانی پلیس بوو بە ئەشکەنجە دان بە کارەبا, تەبامارسیەکان توانیان ناوبراو برفێنن و لە بەرامبەریدا داوای بەردانی زیندانیەکان بکەن, بەڵام کە وەڵامیان نەدرایەوە کوشتیان, بەهەمان شێوە باوەزی بەریتانیاشیان رفاند.

بەهەی قەیرانی دارایی و گندەی حکومەت لە ساڵانی 1970 بە 1971 حکومەتی ئەرگوای پشتیوانی گەلی لە پشت نەما و کۆتە ناو قەیرانەوە, لە مانگی نۆڤەمبەری 1971 بەیاردرا هەڵبژاردن ئەنجام

بـــــدرەت. بە بەشـــــداریکردن لە هەڵبژاردنەکـــــان چەپەکـــــان بە تەبامارەسیێکانەوە بەرەی بەرفراوان (ئەمپیلە)یـان دامەزراند, سەرجەم پارت و رێکخراوە چەپگەراکانی ئێرەگوای لە ریزەکانی خۆی کۆکردەوە لە سەیالست و شیوعییەکانەوە تا لاهوتی ئازادیبەخش , توانیـــان 18,6%ی دەنگەکـــان بهێننەوە, ئەمە یەکەم بەشـــداری تەبامارەسیێکان بوو لە هەڵبژاردنەکان, لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکان پارتی سور توانی 40,3%ی دەنگەکان بهێنێتەوەو حکومەت پێك بهێنن و بەدوایدا بەیاری شەیی تەبامارەسی دا و تەسرەواندنی کاریگەریان لە بزووتنەوەکە دا و سەرێك و 12 سەرکردەی دیکەیان لە ناویاندا بیبی کۆتنە زیندانەوە تا لە ساڵی 1985 ئازادکران, هاوکات لە بەرواری 27-5-1972 زیندانی گەل کە دیلەکانی تەبامارەسیێکانی تێدا بوو لە پایتەخت ئاشکرا بوو کە باوەزی بەریتانیا جیفری جاکسن لەناو دیلەکانـدا بـوو, پەلاماری زینـدانەکە درا, بەدوای شکستهێنانی سەربازی بەسەر تەبامارەسدا کودەتای سەربازی ئەنجامدراو پارتە سیاسییەکان قەدەغەکران و پەرلەمان هەڵوەشایەوە .

لە ساڵی 1989 کە ساڵی مردنـی راول سانـدیکی دامەزرێنەر, تەبامارەسیێکان بزووتنەوەی بەشداری خەڵکیان دامەزراند کە لە گەریلاکانی پێشوو و چەند گروپێکی دیکە پێك دەهات, بە هەڵبژاردنی ساڵی 2004 بەرەی بەرفرانیان راگەیاند کە لە 18 پارت و رێکخراوی سیاسی پێك دێت لە گەریلاکانی تەبامارەسەوە بە شوعیەکانی سەر بە سەڤیەت و سەیالستەکان و سەسیال دیموکراتەکان و دیمـوکراتە کریستانەکان و لاهوتی رزگاریبەخش ..... .
لە کۆتایدا یادگاریێکی ڕەبون هودیانەی تەبامارەسیێکانتان بە دەگەمەوە, شەوەـك تەبامارەسـیێکان دەدەن بەسـەر یـانەیەکی دەوەمەندەکاندا یەکەك لە دروشمە هەرە بەناو بانگەکانیان لەسەر دیواری یانەکە دەنووسنەوە ((یان هەموو سەما دەکەن, یان کەس سەما ناکات)), لەوساوە ئەم دروشمە بە سەرتاسەری جیهاندا باو بووە, بە پێچەوانەی سەرمایەدارەکانی کوردەوە کە دەڵێن خەبات دەکەین لە داهاتوودا ئەوش وەك ئەمەتان لەبەت, نەك لە ئێستادا هەموو وەك یەك بین و پێکەوە سەما بکەین, وەك لە خشتە بردنەکی خەڵك, ئەمان وتیان یان ئێستا هەموو سەما دەکەین یان کەس سەما ناکات.

لە کۆتا رستەدا دەڵێم تەبامارەسیێکان خاوەند ویژدانێکی زیندوو بوون وەك کەمەنارەکان, بەڵام سیاسەت دەبەت ریالیستیانە بچێتە پێشەوە بە ئەوەی بەردەوام و سەرکەوتوو بەت.
چەپ و حوکمەانی لە ئێرەگوای لە نەوان ساڵانی 2001 بە

2002 بەهی دابەزینی ریالی بەرازیلی ونەخشی تای مانگاو قیرانی دارایی ئەرجەنتینەوە تووشی دامانی ئابووری هات, داهاتی نەتەویی بە رێژی 11%دابەزی ,بێکاری بە رێژەی 20% بەرز بوەوە بە تایبەت لە ناوچە لادێیەکان , 40%ی هاووڵاتیان باری ژیانیان بە ژێر هێڵی هەژاری دابەزی, لە ساڵی 1930 دا ئەرگوای یەکەك بوو لە 10 وڵاتە دەوڵەمەندەکەی جیهان, هاوکات یاسای گرنگی هەبوو وەك 8 سەعات کار لە رۆژك, پشوی دایکایەتی ,بێیە ناونرابوو سویسرای ئەمریکا, داهاتی تاك لە دابەزینی بەردەوامدا بوو, بە ناچاری وڵات 3,2 ملیار دۆلاری لە سندوقی دراوی نێو دەوڵەتی قەرز کرد, ئەم قیرانە ئابوریە رەگای بە چەپگەراکان خش کرد تا تاباری فاسکیزی پزیشك و سۆسیالست خوازی مارکسیست لە 3ی ئۆکتۆبری 2004 سەرکایەتی بەرێی بەرین بکات بە گێشتن بە دەسەڵات, ناوبراو لایەنگرێکی سەرسختی هۆزاران و پشتر پارێزگاری شاری مانتینیگرێی پایتخت بوو, کە گێشتە دەسەڵات دژگای کشکی کەماری بە هۆزاران خستە سەر پشت, ئەوێی شایانی باسە لە ساڵی 1994 هەردوو پارتی رکابەری سەرمایەداری دەسەڵاتداری پشوو یەکیان گرت دژ بە بەرێی بەرفراوان بە ئەوێی نەگات بەدەسەڵات کاتەك تاباری فاسکیز مایەوە بە خولی دووەمی هەڵبژاردن.

خەسکا مەخیکا ناسراو بە بیبی پشتیوانی فاسکیز بوو, تەنانەت ئەم گەریلایە لە کاتی سوێندخواردنەکێی لە تەنیشتییەوە بوو, چەپکان پاش بە دەسەڵات گێشتنیان لە نەفەمبەری 2006 هەموو قەرزکانی سندوقی دراوی جیهانیان دایەوە و ڕێککەوتننامەکێی لە گەڵیا هەڵوەشاندەوە بێکاریان کەمکردەوە , هاوکات لەسەردەمی فاسکوزدا سەرکی پشووی وڵات ماریا بوردابیری و جەنەرال غریغەریە ئەلزاریز زیندانیکران بەهێی پشیلکاری مافی مرۆڤەوە دژ بە تەبامرسیکان و چالاکانی سیاسی, ئەمش پاش بەاوبونەوێی پرتووکی لەس ئەنیەس ئەسکەرەس 1967-1987 لە نووسینی مژوونووسی ئەمریکی سکوت مایرز رویدا.

کاتك خەسیە مەخیکا خێی پاڵاوت بە پستی سەرك کماری راستگراکانی ئەرگوای ترسیان لە نیشت ئەم گەریلا مارکسیستە بگات بە دەسەڵات, تەنانەت رکابەرە سەرکیکەکێی لویس لاکای لە هەڵمەتکێدا بە رابردووی تەبامارسیکێی ویستی نیارکانی بترسنێت و لە خێی کیانبکاتەوە , لە هاووڵاتیانی ئەرگوای سیری مەخیکایان وك گەریلای تەبامارس و وك سیاسیکی میانڕەو دەکرد لەم نێودا دابش ببوون بەسەر دووبەرەدا, توندڕەو و میانڕەو ,

بە تایبەت لایەنگرانی ئەو لە کرێکاران و جوتیاران پێك دەهاتن و چاوەڕوانی گرتنە بەری سیاسەتێکی ئابووریانەی رادیکاڵیان لەدەکرد , مەخیکا وتی من وەك تەبامارەس هەنەبژێردراوم, وەلە نکۆی لە رابردووم ناکەم, کە راستگۆراکان دەسەڵاتیان بەجێ هێشت پاش ئەو قەیرانەی وەاتی تەکنەوت, بەرهەمی نەتەوەیی دابەزیوە بە 12,067 ملیار دۆلار لە ساڵێك,کە بیبی کورسی سەرۆك کۆماری جێ هێشت بەرهەمی نەتەوەیی وەك گەیشتە 40,285 ملیار دۆلار , ئەمساڵ گەیشتە 63,370 ملیار دۆلار , هاوکات کە دەسەڵاتی وەرگرت داهاتی تاك 3653 دۆلار بوو لە ساڵێکدا, کە بەجێی هێشت گەیشتبووە 11573 دۆلار لە ساڵێکدا, واتا زیاتر لە 3 جار چووە سەر, هاوکات لانی کەمی کرێ گەیشتە 390 دۆلار بە مانگێك, هەژاریش بە رادەی زۆر دابەزی ,تەنها 0,1%ی دانیشتوان بە کەمتر لە 1,9 دۆلار لە رۆژێك دەژیان, 0,5%یش بە 3,2دۆلار لە رۆژێك, 3,7%یش بە 5,5 دۆلار لە رۆژێك.
بیبی تەنها ژیانی خۆی چاك نەکرد, باری ژیای هەمووانی گۆڕی, بەڵکو جێی خۆیەتی بە باوکی راستەقینەی گەل ناوببردرێت, ئەو ناوە تەنها پێ بە پێسستەتی سیاسییەکی ئەفسوناوی ئاوایە.

زانیاری لەسەر وەاتی ئەرگوای وەاتەکی ئیسپانی زمانی بچوکی 176215 کم دوجایە و خاوەند خاکەکی بەرینی کشتوکاڵییە کە 87,65%ی خاکەکەی بە کەکی کشتوکاڵ دەت, دەکەوێتە نیوان بەرازیل و ئەرجەنتینەوە, لە 24ی ئۆکتۆبەری 1830 وەك دەوڵەت خۆی راگەیاندووە, لە 25ی ئۆگستسی 1825 سەربەخۆیی خۆی وەك وەاتەکی سەربەخۆ راگەیاندووە .5
ساڵ جارێك لەم وەاتە سەرۆك کۆمار راستەوخۆ لە لایەن گەلەوە هەڵدەبژێردرێت, لە گەڵ 99 پارلەمانتار و 30 ئەندامی ئەنجومەنی پیرانی وەات. ئەرگوای ئێستا لە لایەن بەرێی (بەرفراون)ی چەپگراوە بەڕێوە دەچێت , بە یەکەمجار لە ساڵی 1990 بەرێی ناوبراو توانی شاری مەنتنیگۆی پایتەخت ببات وە کە نیوەی هاووەاتیان لەو شارە دەژین, هاوکات لە ساڵی 2005 وە حوکمی وەات دەکات .

هەردوو پارتی نیو لیبراڵ و راستی ئەرگوای کە پارتی سپی و پارتی سور ناسراون, بە تایبەت پارتی سور لە دوای 1836وە حوکمی ئەم وەاتە دەکەن تاساڵی 2000.هاووەاتیانی ئەرگوای 88%یان بە بنچە ئەوروپین بە تایبەت ئیسپانی و ئیتاڵی و بە دوایدا فەرانسی و ئەڵمانی و پورتوگالی و سکەتلەندی و ئەرمەنی و ئەرلەندی و ماڵتی و سویسری و روس و پۆڵەندی و کروات و بولگار و مەجەر و لیتوانی

وئەستانی وـــــن , 6% یشیان مستیزەنن و , 4%یشیان کەیلە بوونە کە زەربەیان ئەنگەلین , 1 بۆ 2%یان عەرەبی لوبنانی و سورین …,هاوکات لە 94%یان بۆ ئیسپانی قسە دەکەن .

ئەرگوایەکان لە هاووڵاتیانی دیکەی ئەمریکای لاتین عەلمانیترن , 47% کاسۆلیکن , 11,1% پرۆتستانتن , 0,3% جولەکە و 23,2% یان باوەڕیان بە خودا هەیە بەڵام بە هیچ کام لە ئاینەکان نا و 17,2% یشیان بێدینن.. , لە ساڵی 1916ەوە لەم وڵاتە دین و دەوڵەت لە یەك جیاکراونەتەوە و ژنان لە ساڵی 1917ەوە بەشداری دەنگدان دەکەن .رێژەی هەژاری لە ساڵی 2009 گەیشتە 20,5% , لە ساڵی 2010 دابەزیووە بۆ 18,6% , لە 2006 دوای ئەوەی چەپەکان هاتنە سەر حوکم بە ماوەیەکی کەم لە 40% هاووڵاتیان هەژاربوون , دایان بەزاند بۆ 10%,ساڵ بە ساڵیش لەسایەی حوکمەانی باشی چەپگەراکان رێژەکە لە دابەزیندایە, بە پێی ئاماری ساڵی 2007 , 10%ی هاووڵاتیانی زۆر هەژار 1,6% سامانی وڵاتیان هەیە و 10%ی دەوڵەمەندترین خاوەندی 35,5% سامانی وڵاتن, ریشەی ئەم نایەکسانیەش لە کەمەگای سەرمایەداری و سیاسەتی نیو لیبرالی حوکمەانەکانی پێشودایە, بە پێی , داهاتی تاك 16,722 دۆلارە لە ساڵێك , لە ریزی 46مینی جیهاندایە, زیاترە لە شیلی و ئەرجەنتین کە ریزبەندی 54 و 55 یان گرتووە.ئەم وڵاتە کشتوکاڵ 9,1%ی داهاتی نەتەوەییەکەی و پیشەسازی 22,5% و خزمەتگوزاری 69,3%ی ئابووری ئەم وڵاتە پێك دەهێنن.ژمارەی هێزی کار 1637000 کەس بووە بە پێی ئاماری ساڵی 2010 , لەوانە 42,2%ی لە ژنان پێك هاتوونە , کە 13%لە کەرتی کشتوکاڵ و 14% لە کەرتی پیشەسازی و 73% لە کەرتی خزمەتگوزاری کاردەکەن,لەو ژمارەیە 15% لە فەرمانبەرانی کەرتی گشتین و ئەوانی دیکە لە کەرتی تایبەتن , بە پێی ئاماری 2010 بەڵام 6,2%ی هاووڵاتیان بێکارن.

ئەزموون لە بیبییەوە بیبی باوکی وایە , ئەوەی عاشقی پارێە جێگای نییە لە سیاسەت, منیش ئەوەی بە زیاد دەکەم بەتایبەت لە بزاڤی چەپدا جێگای عاشقانی پارە نابێتەوە, لە نەوان گیرفانی خود و گیرفانی گەلدا دابەڵێت وەك بیبی گیرفانی گەل هەڵبژێردرێت, چەپیاتی تەنها ریزکردنی وشەی دادپەروەری و یەکسانی نییە, تەنها بوون بە ئەندام لە پارتێکی شیوعی یان مارکسی یاخود سۆسیالستی نییە,بەڵکە سەرەتا کوشتنی ئارەزوە شەخسییەکانە و تاواندنەوەیەتی لەناو داخوازەکانی خەڵك, پێش ئەوەی فکر بکەیت پێمانکی ئەخلاقییە, دیارە بە بە تەری شەشگەانە بزووتنەوەی شەشگەانە دروست نابێت, بزوتنەوەی شەشگەانەش ئەگەر ئاکارو ڕەوشت و هەسوکەوتی

شۆشگێڕانێ بەرهەم نەهێنەت ئاکامی دامەزرانێ, بێ بیبی و جیفاراکانمان لێ پاڵ مارکس و قوتابیێکانی هەمیشە پاڵویستێ تا بزوتنەوەکەمان بە جوانی رو لێ دەرەوە راگرن .ئەگەر مارکس باوکی تیۆریێکان بێت , ئەگەر جیڤارا باوکی شۆرشگێڕان بێت, ئەگەر کەمەنارەکان قیبلەی رێمانسیێت بن, ئەوا بیبیش باوکی راستەقینەی هەژارانێ, بە هەستانەوە پاڵویستمان بە هەموانێ.

عەلی مەحمود محەمەد

ئەمان یان ئاپۆتی سیاسی؟ … سەدیق سەعید ئوندزی

سەرنجێك لە بارەی ئەمانی خەون لەسەر زەمینی شۆڕە پەئەکاندا

یەکێك لەوەکارانەی لەپشت بەدیاردەبوونی نووسینەوەیە،لە ئەمڕۆی دنیای نووسین و بڵاوکردنەوەی ئەمەدا،نەبوونی ڕەخنەو هەڵسەنگاندنی نووسینەکانە بەتایبەتیش دەقی ئەدەبی. بۆگومان ئەگەردیدگایەکی ڕەخنەیی نەبێت کەدەقی داهێنەرانەو جوان لە دەقی کرچ و کاڵ و ناهونەری جیابکاتەوە، ئەوا دەرفەت لەبەردەم لێشاوێك لەبنووسان دروست دەبێت کەبەئارەزووی خۆیان بنووسن و دواجاریش هەرشوناسێك مەبەستییان بێت بیدە پاڵ نووسینەکانی.ئەگەر ڕەخنەیەك نەبێت ئەوتێکستانە ڕەتنەکاتەوە، ئەوا نووسین دەبێتە دیاردە. هەبەتە ئەمە بەو مانایە نییە کەڕەخنەو دیدی ڕەخنەییانەی بابەتی نەبێت، بەڵام کاتێ ئەو هەموو نووسینە بەراورد دەکەین بەهەبوونی ڕەخنە، ئەوا بۆگومان ناتوانرێت هەموویان بەسەر بکرێنەوە.
لەوسۆنگەیەشەوە خەریکە ئەمان نووسین ودەستبردن بۆ نووسینی ئەمان، دەبێتە دیاردە.بۆ ئاگالەوەی جیاوازلەهەموو ژانرەکانی تر، ئەمان پاشخانێکی هزری گەورەو ئاشنبیرییەکی فراوانی دەوێت. ئەمان زاڵبوونە بەسەر زمانی نووسین. لەنووسینی ئەماندا نووسەرئاگایەکی گەورەی هزری دەوێت تاکونەکەوێتە ئەو هەڵانەی کە زۆرجارخۆشی درکی پێ ناکات. خوێنەر کەئەمان دەخوێنێتەوە، هەر تەنها بۆ چێژو جوانی

نییە بگرە بۆئەوەشیەتی لەپەراوێزی ئەو ڕۆمانەوە، بەژیانی سیاسی و کلتووری کۆمەلگاکانیش ئاشنابێت .

ڕۆمان ڕۆشنبیرییە، زانینی زمانە، بەرجەستەکردنی هونەرێکی باڵایە لەگێڕانەوەو گوزارشتکردن.بەڵام کاتێ سەرنج لەبەشێکی زۆری بەناو ڕۆمانی کوردی دەدەین، دەبینین ئەوئستاتیکاو هونەرکارییە نابینین کەدەبێ ڕۆمان هەبگریبێت. زۆرجارکەڕۆمانێك دەخوێنینەوە، واهەست دەکەین وتارێك دەخوێنینەوە.بەشێکی زۆری ئەم ناهونەریبوونە پەیوەستە بەنەبوونی ئەزموونی ڕۆمانەوە. واتەنووسەرلەبنەڕەتدا شاعیرە، بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. دەروونناسە بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. شانۆکارو دەرهێنەری شانۆییە بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. ئەمانەوزۆر بواری دیکەش. کاتێ نووسەرێکیش ڕۆمان شوناسی سەرەکی و نووسەر بوونی نەبوو، یاخودهەربۆخۆدەرخستن ڕۆمانی نووسی، ئەوا ئەوەی دەینووسێت بەناوڕۆمانە. ڕۆمانی(خەون لەسەرزەمینی شەرە پەرکان) یەکێکە لەوجۆرە ڕۆمانانە. خوێنەر کاتێ ئەو ڕۆمانە دەخوێنێتەوە واهەست دەکات ڕاپۆرتێکی سیاسی دەخوێنێتەوە، کەکادیرێکی حزب لەسەرەوشی سیاسی و کارگێڕی وڵات، ئاراستەی سەرووی خۆی کردووە.زمان لەوڕۆمانەدا هەمان ئەو زمانە گشتی و جەماوەریەیە کەتاکەکان پێی دەدوێن. ئەگەر زمانی نووسینی دەقێکیش هەمان زمانی خەڵکە ئاساییەکەی نێو کۆمەلگە بوو، نازانم ڕۆمان نووسین هونەرەکەی لەکودایە. زمانی ئەو ڕۆمانە زمانێکی ڕووت، واقیعی، سادەوسواو لەگێڕانەوە، نائستاتیکییە.

زمان لەو ڕۆمانەدا، هیچ هونەرکارییەکی تێدانییە لەوەسفی جوان، لە شیعریەت، لەچێژ، لەوەسف و گوزارشتکردن. بگرە هەمان ئەو زمانە یە کەڕۆژانە لەبازاڕوشوێنە گشتییەکان بەریدەکەوین. ئەوڕۆمانە لەسەردەمی پاڵەوانەکەیەوە، مەبەستیەتی وێنەیەکی گشتگیرو هەمەلایەنە، هاوکات قۆزەوەن و ناشرین، بداتە پاڵ واقیعی کۆمەلگای کوردی هەرلەسەردەمی شاخ وخەباتی چەکداریەوە تاکو ڕاپەڕین و شەڕی ناوخۆو ڕووخانی بەعس و گەندەڵی و چەندین دیاردەی تریش. بڕگومان من دەزانم هەموو ئەو دیاردانەی بنووس لەڕۆمانەکەیدا باسی کردوون، هەبوونەو ئێستاش بوونیان هەیە. بەڵام پرسیاری من وەك خوێنەرێك و هاووڵاتییەك ئەوەیە کەئایا شێوشی کورد تەنها ئەمە بووە کەئەو باسی کردووە لە ڕۆمانەکەی؟ ئایا خەباتی چەکداری و ڕاپەڕینیش تەنها ڕووڕووت بوون؟ بەدەربڕینکی تر، دەکرێ خەبات و قوربانییانی شێوشێك جا لەهەرسووچێکی دنیا بێت،کورت بکەینەوە بۆ گەندەڵی و بێ مەڵاڵی بەرپرسێك؟ ئەی ئەو هەموو خوێنەی کە ڕژاوەو

ئەستاش دەژێ؟ئەی ئەوهەموو شەهیدەی قوربانیانداو تەنها لەشەی داعش هەزارن پێشمەرگەی مەرخاس شەهیدبوون؟ منیش وەك نووسەر دەزانم هەموو ئەودیاردانە هەن، بەڵام جیاوازییەكەم لەگەڵ ئەولەوەدایە كەشەش لەقی بەرپرسێك كورتناكەمەوە بۆ ئاووڕووت و شەی براكوژی بەتەنها.

لەڕاستیدا كاری ڕامانووس ئەوە نییە باسی گومرگی برایم خەلیل بكات، باسی سی ویەكی ئاب بكات، باسی كەپكی حەمەد ئاغاو شەی پەكەكەو زێنی سەوزو زەرد بكات.باسی شەری یەكێتی و پارتی و شەی ئیسلامییەكان بكات. باسی گەندەڵی و شەڕ خێری بەڕێوەبەری فەرمانگەیەك وبەرپرسێك بكات. ئەگەر ڕامانووسین باسكردنی ئەوانە بێت ئەوا هەموو كورد ڕامانووسە. چونكە هەموومان دەزانین چی گوزەراوە لەووڵاتە. بەرجەستەكردنی بابەتێكی لەوشێوەیە لەڕاماندا، نەداهێنانە نە بنووسەكەشی دەكاتە ڕامانووس. ڕامان دەبێ هونەری چێژوەرگرتن وسەرنج ڕاكێشانی خوێنەری تیابێت. دەبێ لەڕاماندا، بەرهەونەرو ئستاتیكا بكەوین. دەبێ بەردەربڕینی لێژیكی و بابەتییانە بكەوین كە شایستەی ئەوەبن خوێنەر بیانخوێنێتەوە.

نەك كاوێژكردنەوەی ڕووداوێك كەهەزاران جارگوێبیستی بووینەو ئێستا هەرنامانەوێت بێتەوە بیرەوەریمان. كێ حەزدەكات بگەڕێتەوە بۆژەكانی شەی ناوخۆ؟ئەگەر نووسینی ڕامان گۆڕانەوەی ڕووتی ڕووداوەكان بێت بێ هیچ هونەركارییەك ئەوا هەموو كەس ڕامانووسە. خوێنەركاتێ خەون لەسەر زەمینی شەڕە پەڕكاندا دەخوێنێتەوە، واهەست دەكات چیڕۆكێكی میللی بەرئاگردان دەخوێنێتەوە(ئەگەرچی چیڕۆكی میللی ئەدەبی سەر زارەكییەو لەو جۆرە ڕامانانە هونەریتروبابەتیترن). واهەست دەكات ڕاپۆرتی كادیرێكی حزب دەخوێنێتەوە.نووسەر چونكە ڕاپۆرتی نووسیوە نەك ڕامان، ئیدی بەلایەوە ئاسایی بووە هەرچ وشەو دەستەواژەیەك هەیە بیخزێنێتە نێو زمانی ڕامانەكەی وەك:_(قەندرەخۆری _ سەخیف).

ئەمە وێرای دەیان وشەی دیكەی عەرەبی.نووسەر مەبەستیەتی ئەودیدە لای خوێنەر دروست بكات كە شێشی كورد جگە لەوەی ئەو لەڕامانەكەی وێنای كردووە، هیچی تر نییە.لەكاتێكدا هەموو شێشێك دوودیوی هەیە. شێشی كوبا، گیڤارای دروست كردوو كاسترۆشی دروست كرد، بەڵام ئایا ئەوانە هەردووكییان هاوپایەوهاوپێگەو هاوشوناسی نەمری یەكترین. نازانم كەی كاری ڕامانووس ئەوەیە باسی گومرگی برایم خەلیل وشەی ناوخۆ بكات كە ئایا لەسەر شتێكی بێ نرخ هەلگیرساوە یان نا. ئەمانە بەشكن لە مێژوو، لەڕابردوو، بەڵام ڕابردووێكی

ناشرین. هەزاران جاری دیکەش باسییان بکەین نەدەتوانیین لەماهیەتییان بگەین، نەدەشتوانیین لەبیریان بکەین. بەپێچەوانەوە باسکردنیان لەدووتوێی ڕۆمانێکدا، بەکەم تەماشاکردنی نەتەوەکەی خۆمان و بێ بە هاکردنی نەتەوەکەمانە بەووی دنیای دەرەوەدا. ئەگەربەیانی ئەوڕۆمانە وەربگەڕێتە سەرزمانێکی بێگانە، ئەوا خوێنەرێکی ئەمانی، یاخو ئیسپانی هەنگە وابزانێت شتێکی کورد تەنها ئەمە بووە.خوێنەر لەو ڕۆمانەدا، بەرچەندان دەربڕینی نابابەتی ونالەژیکی دەکەوێت.

کە هەنگە تەنها لەخەیاڵی نووسەرهەبن.دەربڕینێك کەنەك هەرهیچ چێژو جوانییەکیان تێدا نییە، بگرە خوێنەر ئەوپرسیارە لەخۆی دەکات کەچۆن بنووس شتێکی وەهای نووسیوە.وەك:_ لەڕاپەڕەکانی(276-277-278)هەروەهاڕاپەڕەکانی(301-302)دەبینرێن.ئە مەوزای ئەوەی(زیدەگۆیی_ موبالەغەیەکی) زۆری لەباسکردنی هەندێك ڕووداو کردووە، کەتەنێ بەمەبەستی درێژکردنەوەی ڕۆمانەکەی کەقایرسێکەو بەشێکی زۆری ئەوانەی گرتێتەوە کەخۆیان بەنووسینی ڕۆمانەوە سەرقاڵکردووە، ئەوانەی نووسیوە.بۆنموونە: لەڕاپەڕە(324)باس لەوەدەکات کەکارەکتەری ڕۆمانەکە بەقاچاغ دەچێتە هەندەران، لەگەڵ دوو کەسی تردەچنە سندوقی دواوەی ئوتومبێلەوەو بیست و شەش کاتژمێر بەبێ ئەوەی سندوقەکە بکرێتەوە دەڕێن. یاخود دەڕێت ئەوەندەمان میزلە سندوقەکە کردبوو خەریك بوو لەمیزی خۆمان بخنکێین. بەدرێژایی ڕۆمانەکە بنووس وێنەیەکی داوەتە پاڵ پیاو کەجگە لەخەمی سێکس هیچ خەمێکی تری نییە.هەمان وێنەی داوەتە پاڵ ژنیش. تەنانەت وێنەیەك کەتیایدا ژنە ئامادەیە بنوشتێتەوەو ببێتە خزمەتکارو کۆیلەوقێندرەی پیاوێك ماچ بکات، تەنها بێ ئەوەی لەئامێزی بگرێت(ڕ325). ئایا ئەمە خەمی ژنی کوردە؟ گریمان ژنێکی لەو شێوەیەش هەبێت، ئاخۆ ئەرکی ڕۆماننووس ئەوەیە وێنەکە زەق بکاتەوەو پەرە بەدیاردەکە بدات، یاخود دژی ئەو ئەقڵیەتە خۆبەکەمزانییە بوەستێتەوە کەلەژێر پەردەی بەناو خۆشەویستییەوە بڕەگەزی بەرامبەر، بوون و شوناسی خۆی دەدەنێ. نووسین چ بەهایەکی هەیە ئەگەرلەپێناوجوانکردن و پیرزکردنی ژیان نەبێت؟لەچەندین شوێن باسی ڕابواردنی ژن و دەست تێکەڵکردن لەگەڵ پیاو و ناپاکی لەخۆزانەکەی دەکات.یاخود لەشوێنکی دیکەی ڕۆمانەکەدا، بنووس هانی گەنجی کورد دەدات وڵات جێبهێڵێت.

بۆیە دەنووسێت:_(ئەوەی منداڵی خۆی خۆشبوێ ناهێڵێ لەوخاکەدا بمێنێتەوە). لەکۆوەی ئەم دنیایەدا نووسەرێك هەیە بەم شێوەیە

بەرجەستەی نیشتمان بکات؟ کەس تا ئێستا نووسەرێکی فەلەستینی بینیوە هانی فەلەستینییەکان بدات نیشتمان جێبهێڵن. کەهەموو هێژێکیش لەژێر ستەمی دەستدرێژیی و ئەتککارییەکانی ئیسرائیلییەکان دان؟ گاڵتەجاری لەوشێوەیە بەناوی نووسین تەنها لەوهەرمەی ئێمە هەیە.من ناڵێم نووسەر باڵەوایەتی بداتە گەندەڵی و هێگربێت لەوەی مرۆڤ لەکۆڵ دەژیت. بەڵام نابێ وێنەیەکی جەهەننەمی بداتە پاڵ نیشتمان کەتەنێ لەخەیاڵی ئەودان.خوێنەر کاتێ ئەو هێمانە دەخوێنێتەوە، بیری بۆئەوەدەچێت کەنیشتمان ئەوەیە کەئەوبنووسە وەسفی کردووە. من لەوزیاتر درك بەوهەموو ناشرینیانە دەکەم ولەنێویشیاندا ژیاوم، بەڵام دەزانم ئەمە هەموو جەوهەری نیشتمان نییە.بەرپرسی فەرمانگەکان هەموویان گەندەڵ نین.

هەموویان شەیدای ڕابواردن وسەفەر نین.بەهەزارانیان تیایە گەردەڵك لادان و گەندەڵی نییە.ئەوەی بنووس لەوهێمانەدا باسی دەکات، ئەرکی نووسەرنییە، ئەمەکاری ئەندامێکی حزبە لەبارەی دۆخی سیاسی و کارگێڕی وڵات ڕاپۆرت بنووسیت. بەڵام چی دەکەی کە سنعاتەکە کورد وتەنی هێندە هەزیل بووە، کەهەرکەسێك ورێنەیەکی بەخەیاڵ داهات، دەیکاتە هێمان و دەرخواردی خوێنەری دەدات. بەڵام ئاخۆ دەتوانن ئەمە لەگەڵ هەموو خوێنەرێك بکەن. لەوهێمانەدا چەندان کارەکتەر هەن، بەڵام چونکە کارەکتەرەکان لیبڕەکێکن بەدەست بنووسی هێمانەکەوە، ئیدی بەئارەزووی خۆی چارەنووسێکی بۆ هەبژاردوون.ئەمە وڵرای ئەوەی نووسەربەبۆ ئەوەی درکی پێ بکات لەچەندین شوێنی هێمانەکە کەوتۆتە هەڵەوە کەئاماژە بەهەندێکیان دەدەین:_

*ڕاپەڕەی(5)نووسیویەتی:_(هەرچیت دەبینی دەگریا). گریمان مرۆڤ قوتابخانەیەك و نەخۆشخانەیەکی بینی ئایا ئەوانیش دەگرین؟.
*ڕاپەڕەی(20) نووسیویەتی:_(سەگەکە ئەیحەپاند).
*ڕاپەڕەی(31)نووسیویەتی:_(هەرگیزکەمترلەیەك کاتژمێر بۆ یەك نەماندەکرا).
*ڕاپەڕەی(33)نووسیویەتی:_(ملم بەسەرکتێبدا شێکردبووەوە). نووسەرچونکە جیاوازی لەنێوان(مل)و(سەر) ناکات.بۆیە وادەزانێت ئەوەی بەسەر کتێبدا شێدەکرێتەوە ملە!!.
*ڕاپەڕەی(33)نووسیویەتی:_(موچرکێك سەرتاپای ڕادەوەشاندم).موچرك دەتەزێنێ.
*ڕاپەڕەی(70)نووسەر باسی ساتی کۆچەوەکە دەکات.بەڵام چونکە بەخەیاڵ و تێگەیشتنی ئێستا ڕووداوەکانی ئەوکات دەگێڕتەوە، بۆیە

کەوتەتە هەڵەی سەیرەوە بەبێ ئەوەی خۆشی هەستی پێ بکات.بێنموونە نووسیویەتی:_(باران لەپێنج ملیۆن مرۆڤی دەدا). ئایا ئەوکات هەرێمی کوردستان پێنج ملیۆن کەس بوو؟.
*ڕاپەڕە(96)نووسیویەتی:_(تەزویرو ساختەکاری).بگومان هەردووکییان هەریەکن.
*ڕاپەڕە(126)نووسیویەتی:_(کەشەی ناوخۆ هەڵگیرساکەس بێ لایەن نەبوو،سەرجەم کێمەگا بوونەبەشێك لەشەڕەکە). ئایا ئەمە ڕاستە؟.هیچ نووسەرێك ئەو مافەی هەیە بەناوی هەموو کێمەگاوە قسە بکات؟.
*ڕاپەڕە(130)نووسیویەتی:_(سڵاوکی بێ من فڕێدا).سڵاو دەکرێت فڕێ نادرێت.
*ڕاپەڕە(285)نووسیویەتی:_(پاش کوژرانی لاڵێ سێ مانگ تێنەپەڕی ژنەکەی شووی کردەوە). ئەگەرچی نووسەر شتێك نییە لە ڕێمانەکەیدا لەبارەی نەتەوەکەی باسی نەکردبێت و ڕەخنەی نەکردبێت وەك قوتووی عەتار. بەڵام بەوام وایە هیچ شارەزایی لە کێمەلگاکەی نییە. چونکە دەبوو بزانێت لەکێمەگەی کوردی کە کێمەگەیەکی ئیسلامییەو شەریعەتی ئیسلام سەرچاوەی یاسایە، ئەوا هیچ ژنێك دوای لەدەستدانی مێردەکەی بۆی نییە شوو بکاتەوە تاکو سێ مانگ تێپەڕنەبێت بەسەرمەرگی هاوسەرەکەی. کەنامەوێت ئاماژەی پێ بدەم ئەمەلەبەرچییە. پێچەوانەکەی لادانە لەئایینی ئیسلام.نووسەر چونکە لەزەرشوێنی دیکەی ڕێمانەکەی وێنەیەکی سێکسی داوەتەپاڵ ژن، ئیدی پێی وایە ژنەکەی لاڵەزەرزووئارەزووی لەشووکردنەوەبووە.

لەکۆتاییدا دەمەوێ شتێك بڵێ بەرچاو ڕوونی خوێنەران و نووسەری ئەوبەناو ڕێمانەش ڕوونبکەمەوە. ئەمیش ئەوەیە کەمن لەم وتارەدا بەرگری لەدەسەڵات ناکەم، کەدنیام خاوەنی ڕێمانەکە بەوشێوەیە تێم دەگات و دەمبینێت. ەنگە بەکێلەو بەکرێگیراوی پارتی و یەکێتیشم بزانێت.من سەد ئەوەندەی ئەویش ەخنەو گازاندەم هەیە. هاووڵاتییەکی ئاساییم. موچەکەم پاشەکەوت دەکرێت. بەقەد گەردێك سوودم لەودەسەڵاتە نەبینیوە. لەشەی ناوخۆدا ئازیزەکانم لەدەست داون.براکەم پێشمەرگەیەو لەکەلاوەیەك دەژیت.بەڵام دەزانم نیشتمان یەکسان نییە بەهەموو ئەم ناشرینیانە. هێشتا لەنێو ئەوڵاپەڕە ەش و گەورەیەی لەڕێمانەکەدا بەرجەستەکراوە، پنتێکی سپی هەیە کەمن دەیبینم و ەنگە خاوەنی ڕێمانەکە نەیبینێ. دواجار دەڕێم هیچ چێژو جوانی و ەهەندێکی بابەتیم لەو ڕێمانە نەبینی. هیوادارم ئەگەر ئەمە یەکەم ڕێمانی سەبا ئەحمەد بێت کەمن پێشتر هیچ ڕێمانێکی ئەوم نەخوێندێتەوە، ئیترلەمەودوا ڕێمان بنووسێت نەك ڕاپێتی

سیاسی!!!..

سەدیق سەعید ڕواندزی

پەراوێز:_

*خەون لەسەر زەمینی شێرە پەنگان/ ڕۆمان/ نووسینی/سەبا ئەحمەد/ سازی چاپ 2018.
** نووسەر ناوی ڕۆمانەکەشی لەڕووی ڕێزمانییەوە بەهەڵە نووسیوە.(خەون لەسەرزەمینی شێرەپەنگان). کەدەبێ پاشگری(دا) هەبێت لەناونیشانەکە.
*** گەرچی ئەو ڕۆمانە هەڵەچنی و پێداچوونەوەی بۆ کراوە. بەڵام هەم نوسەرکەو هەمیش ئەوەی پێداچوونەوەی بۆ کردووە، ڕێنووسی چەند وشەیەکییان بەهەڵە نووسیوە. بۆنموونە وشەکانی(گولە_میلەت)دەبێ بەدووپیتی(ل) بنووسرێن.واتە(میللەت_گوللە).

مافورەکەی لە مەککە … عەلی مستەفا

(لە مەککە) نەوی ڕۆمانەکە دەمکی زێری بەسەردا ڕێت نەبووە لە وشان کردندا، بەڵام خوێنەرێکی زێری بەدوای خۆیدا کێش کردووە. شەفیقی حاجی خدر لە زمانی هونەرییەوە کەلتور و ڕووداوێ جیاواز و سەرنج ڕاکێشکانی فارس و کاریگەریە لە یادگە هاوکان بە زمانی شیرینی کوردی وەرگێڕاوە. ئەم ڕۆمانە ئاستێریکە لە ئاسمانی ڕۆمان نووسی فارس و لە نیشتمان تێڕ بوو قادر عەبدوڵا. هەر خوێنەرێک کە ئەم ڕۆمانە دەخوێنێتەوە دەبێ بە چاوکی پەسەرنج و تێڕوانینکی فراوان بچێتە سەر ستە بە ستە، تەوەر تەوەر بەسەر پشتی ڕووداو و توکارە تەکنیکیکانی پێڵهۆنانی ڕۆمان نووس ڕێت بێت، چونکە ڕۆمان نووس لە بازنەیکی دیار ، وەک هەگبەیک بە سەفەر لە ئەمستێردام بە دوبەی لە نەوان چەند کەسێک کە نزیکترینیانە، کەدی خیالی چێتە سەر دیان ڕوانگی نادیار و لەبەردەم شوشە پەنجەرەکانیشەوە دیدگای چێتەوە سەر هەموو ئەو

جەنجالی و یادەوەریانەی لە تەمەنی زووی سەردەمی ئەران و ختوکە خەراکانی ژیان کە زەر بە خەرایی تیپەڕین، نووسەر هەوڵیداوە لەو دەرفەتەی کە ڕەخساندوویەتی جیهانەکی واقیعی بخاتە ناو نەستالۆژیاوە و بتوانێت زەرترین پەیامی واقیعی کۆمەڵایەتی و سیاسی و مێژوویی و کەلتوری بخاتە ئینجانەی ئەدەبەوە.

دیمەنەکانی نەو ئەم ڕۆمانە زەر و زەوەندن دەکرە لە دەرفەتی نامەی ئەکادیمی زانکۆیی و ماستەر و دکتەرادا بواری بە بۆخسەت و لە بەراوردکاریدا کەلک وەربگیرێت، چونکە کاتەک ڕۆمانەکە دەخوێنیتەوە هەست دەکەی لەگەڵ نەتەوەیەکی تر دەئاخفی، بەو ڕۆگایانەدا دەڕۆی جودان لەگەڵ ئەو ڕۆگایانەی مێژووی نەتەوەکەت دەیان ساڵە لە بارەیانەوە تاسە دەکات، هەست دەکەی لە باخەکی تر بەنی سەو دەکەی تە دەمەکە ئشتیا ناکەی بە ئەوەی بیناسیتەوە هی کام سنووری خودایە دەگاتە ئاسمانی تە، گەرەکە لە زەوی ئەم ڕۆمانەدا کەلتوری جودا بدەزینەوە و ڕۆسنایەتی و نزیکایەتی و مێژووی ئیتمیەکانی کەلتوور بخەینە بازنەی بەراوردکاریەوە و سوکنایی بدەینە ئەدەبیاتی دایک. لە ڕۆگای ئەم چێشنە ئەدەبە بەرزانەوە ئەگەینە ئاشنایەتی بە کەلتوور و ئاکار و ئادابی لە پێشینەی نەتەوە جوداکانی تردە. لەگەڵ ئەمشدا نەتەوەی فارس و نەتەوەی کورد سەر بەیەک گرووپ و خەزانی زمانن تەنانەت لە زەر ئاداب و ئاکاریش بە پەوەری جیاواز لە یەکەوە نزیکن و کاریگەری جودا بەسەریەکەوە دروست دەبێت، بەڵام دواجار دوو نەتەوەین خاوەنی دوو مێژووی ناسیونالیستی جیاوازین.

لەم ڕۆمانەدا قەڵەمم دەخەمە سەر تەنها شتەک بە ئەوەی لەم ڕوانگەیەوە بە زەر دیمەن و هەقیقەت ڕەنگ بپەرژە، هەبەتە ئەم زەمینە شت هەدەگرێت و دەتوانین لە زەر شتەوە بدوێین. مافوور کاریگەری ڕاستەوخۆی خستە سەر هەست و دیدگام لەم ڕۆمانەدا، ئەگەرچی مافوور کە فارس پێیەوە بەناوبانگە و بووتە فەرهەنگەکی یەکلاکەرەوە بە ئەرانیەکان کەمترین قسەی لەبارەوە کراوە تەنها لە دوو مەشهەدی زیندوودا نەبێت لە دوو شوێنی جیاوازدا، پەم وایە ئەم وێنەیە بە قسە لەسەر کردن بەچوون و تەوانینی زەر هەدەگرێت. مافوور ئەگەر کاری دەستی و پەنجە ناسک و نەخشینەکانی ئەرانیان بێت گومان هەناگریت نرخ و بەهای جوداو سەرنج ڕاکێسی هەیە. ئەمەش بۆتە شەرەت بە هەموو ئەرانیەکان کە شەرەفمەندانە شانازی پێوە دەکەن. بە دیاری عەزیزانیشیان مافوور نرخەکی یەکجار مەعنەوی هەیە، هەقە ئەوها بن چونکە بە ئەرانیەکان بۆتە ناوودەنگ.

ئەم ڕۆمانە لە دوو دیمەندا باسی مافوور دەکات، جارەکیان ئەو

کاتێ کە باوکێک بە نابیستی و بە زمانێکی ناکام لەگڵ خێزانەکەی دەچێتە ئەمستێردام و دیداری کوڕەکەی دەکات، ئەمیان ئێو سەردەمێ کە هەشتان کوڕ لە تافی لاویدایە و خێزانی پێکهێناوە یەکەم دیداری باوکێکی مشەختە بەدەست جڕەها ئازارەوە لەتێک خێزانەکێدا. دووەم دیمەن ئێوکاتێ کە دوای مردنی باوکی دێت، لە ژینگەو شوێنێکی تری دنیا، لە کۆلتوور و مەملەکەتیکی تر، جڕێکی تری مافور دەبینرێت، زەمانی نێوان ئەم دوو مەشهەدە چەند ساڵێکە بە جیاوازی جڕ و مارکەی مافوورەوە، بە دابڕان و ماڵئاوایی بە ویستی پیاوێکی مەزن (باوک) ە.

لەم دوو جڕ مافوورە چی دەبینین، لە جیاوازی ئەم دوو جڕ کوالێت بڕرز و ئێویتریان نزم دەگەینە چ ئاستێک تایبەت بە بیرەوەری و دیاری کردنی ڕەسەنایەتی. نووسەر توانیویەتی لە ناوهێنانی مافوور و جێکردنەوەی لە هاوکێشەکەدا کەمەڵەک فەهم پێشکێش بکات. ئێوەتە دایک کاتێ لە باری شەڕقرینیا دایە لە هوتێلێکی بڕرز بە بڕرزی تەم و هەورەکانەوە. لە وەتاغی ژوورەکەوە دەچەمێتەوە و دەست لە جڕی مافورەکە دەدات و تورە دەبێت بەوەی کە کورەکەی مافورەکەی نەپاراستووە. دەپرسین ئەم مافوورە چەند و چ گاریگەرێکی بەسەر دەخەکە دروست کرد؟ ئەمە باس لە باری لە بیرچوونەوەی دایک ناکەین، بەڵام دایک زەر هەستی جوڵاندن وەک بەم شێوەیە دیاری دەکەین:

• بە دەست لەدانی دایکێک کە پێویستێ بە داب و ڕەسەنایەتی باشترینی مافوور کە مافووری ئڕانییە دیاری دەکات، هەم وەک جڕ کە باشترینیانە، هەم وەک پاراستنی کردە خەماڵیەکان.
• دیاریکردنی پێنجە ڕەنگینی ئڕانیەکانە لە چنینی مافور و جڕە جیاوازەکانیان لەسەر ئاستی جیهانی ڕایەخ و فڕرش.
• ئەم مافوورەی لە هوتێل دەستی لەدرا هەموانیان بە ڕابردوویەک گەڕایەوە، کە سەردەمی جوانی و پێکەوە ژیانی خێزانی بووە.
• لە ڕەگەی ئەم مافوورەوە دایک بە کوڕەکەی دەڵێت بیری باوکت دەکەم، بیری ئێو ساتانە دەکەم کە ژیان بەیەکەوە جوانتری دەکردین.
• دایک بە کورەکەی دەڵێت تە دیاری باوکتت بە هەند وەرنەگرتووە و نەتپاراستووە، بە ئێوەی ئاگاداری ئێوە بێت کە ئێو لە ژینگەیەکی ترو لەسەر مافورەکی تر وەستاوە و بیری پیاوەکەی و مەکک دەکات.
• دایک پێی وایە کورەکەی ئیتر لەڕە بە دواوە ڕەسەنایەتی و دیاری گرانبەهای بەلاوە گرنگ نیە، ئێو چیتر نایەوێت ئڕانی بێت، بێە مافوورەکەی باوکی گەراوەو هی کارخانەی هاتێتە جێ. ئەمش هەزی لە بار بردنی ڕەسەنایەتیە.

• دەشە لە ڕۆگەی ئەم مافوورەوە سۆفیزمی ئەستێردام لەگەل هاوژینەکەی جوانترینی یادەوەریەکانی ژیانی بێت و ئیتر هەمیشە بەویی و تەنیایی ئازاری بدات و یادگاریەکان تاوەکی ڕۆژێندی بن بە ئاو.

مافوری ئێرانی کەدی زۆری تێدا هەیە. لە ڕواڵەتی گەلانی ئێرانیەوە مێژوویەکی دووری هەیە، چونکە گەلانی ئێرانی خاوەنی ژیار و شارستانیەتی زۆر و فراوان بوونە و ئیمپراتۆریەتی زۆر و پڕگەی سەربازی بەهێز لە سەردەمە جیاوازەکاندا هەبوونە. بەیە بە زیندوو مانەوەی ئەم سەردەمە جیاوازانە و گوزارشتکردن لە گەنجینەکاریەکان و هەکارەکانیان، دەستی هونەری و دەستی کار هەستاون بە کاری هونەری و دەستی جیاوازەوە، چنینی مافووریش بەشێکی سەرەکی دەستی هونەری و دەستی کار بووە لەم سەردەمەدا و تەنانەت لە سەردەمی ئەمڕۆشدا مافووری ئێرانی لە ڕووی دیزاین و نەخشی و جۆری باشیکەیەوە پێشەنگی جیهانی ڕایخە. بەیە هەر وەنەیەک و نیگارێکی جیاواز کەدێکی ئەفسانەیی یان مێژوویی خۆی هەیە و هەڵبەتە کاریگەری بەسەر زیهن و تەماشاکارانی دروست دەکات، لەوەتەی ژیانیس بەردەوامە مرۆڤەکان بەدوای ئەوەوەن کە ئاو کەدانە بکەنەوە کە بەلایانەوە مایەی سەرنج و لیزانینە. نەخش و نیگارەکانی سەر ڕووی ڕایخی ئێرانیش جالبن تەماشاکەر ناچاری وردبینیەکی زۆر دەبێت.

قادر عەبدوڵا بە پەرەش بە هەموو ئاو نیزەکە بە نرخانەی پێیوستن بە هەموو گەلانی ئێرانەوە. ئەوەی جێگای نیگەرانی نووسەر و تەواوی ئەوانەی تری هاوشێوەن پێیڕەوی حوکمە بەسەر کەشتی بەباکیدا، دواجار ئەمشیان فیکر و ستاتیکا و ڕەسەنایەتی و تەواوی بەهاکان دەخاتە بەردەم مەترسی جیهانی لاسیکی و نوێگەری مەترسیدارەوە. هەر بەیەش نووسەر لەسەر بنەمای فیکری جوداوە دەربەدەر دەبێت و دەکەوێتە تاراوگە.
ئەم ڕەمانە خەیاڵە بە خولیای نیشتمان، ڕوئیایە بە خەیاڵی سەردەمی زوو، تەنزە لە بازنەی هەڵگەڕانەوەی ڕووناکی و سینەوەی هەقیقەتی ڕۆها، دامالینی تریفایە لە باڵای سرووشت، بەراوردکارییە لە دیدگای مەحبووبەی جەنجاڵ. باسی ئاڵوزیەکانی ژیانە لە ناو کەمەک سیستەم و گەمەکانی قەرخکاری. ئیتر زۆرتر لەوە هەیە باسی بکەین، گرێکەمە لە ڕووکاری جوانی و تێگەیشتنی ئەدەبیەوە پرژانی قسەی بە بکرێت. ئاو دابە بەر تەسکە بەڵاوە بنەین لە ناو ڕەماندا بە دوای هەڵەی ڕەزمانیدا بگەڕین لە کاتێکدا هیچی نەبێت. ئەدی ئەندێشە بە نەکەوێتە سەر باخی ئەدەب.

عەلی مستەفا ٢٠١٨

کەشەی ژەهەلاتی نیوەشەو ... تەیپ جەبار

ڕۆژ دەبارێ ،
سەرم سووکە ،
ئاسمان بەرز دەبێتەوە.
شەو دەبارێ ،
سەرم قورسە ،
زەوی نزم دەبێتەوە.
***
بۆ ئەولاوە.. واز بێنە،
تۆ لە گەمەی نێوان ..
سێبەر و خۆرەتاو ناگەی.
تامی ڕەش و تامی سپی
لێك جیاناکەیتەوە.
بۆ ئاگای لە لەوەڕگای یەکەرەنگ،
وا برستی..
باڵای کردو گوێ دەگرێ،
تینوێتی..
لەسەر پشت پاڵکەوتووەو
چەپڵە بۆ وشکەساڵ لێدەدا
کەفی بێدەنگی..
ئەم خاکەی داپۆشیوە،
تۆش کرمی مت بوون بەخۆو دەکەی ،
شەو و ژۆر..
سەبەتەی خەوتن دەچنی .
چوار وەرزە
جلی ترازان بە دورین دەدەی.
بۆ ئەولاوە.. واز بێنە،
با لەوە زیاتر سەرمان لێ تێك نەچێ.

****

تۆ نازانی..
بروسکه چۆن لەدایك دەبێ!
با کەی هەڵدەکا !
فریشتەی پیلان لە کۆوە دێ!
نازانی..
ئەم کۆرە ڕۆیە
کەی تەواو دەبێ !
هەمیشە تووڕەو ماتی ،
بیر لە شیعرێکی لەبیرچوو دەکەیتەوە.
دەمێکە عەوداڵی سەربانی
بەڕام نیگات
هەر بەرەوخوارە
پەنا بێ مەمکی مێژوو دەبەی
زیاتر سیس دەبێ
دەست لە هەر شتێك دەدەی
فش دەبێتەوە .
تا ئێستاش فێر نەبووی..
پەردەی بەرەبەیان
چۆن دەکرێتەوە.
بۆ ئەولاوە.. واز بێنە،
ئەم هەرایە بە تۆ ناکوژێتەوە .
***
قەت نەتتوانی ڕۆژ
بە شاخی زستاندا هەڵگەڕێی
قەت نەتتوانی جارێ
هەردەی پایز بەسەر بکەیتەوە
هەمیشە پێ دەنێی
بە مناڵدانی زەویدا و..
نایەڵی بزێ ،
دەست دەخەیتە
سەر دەمی ڕەشەبا و ..
نایەڵی گڕانی بۆ.
ئەو خەمە چیا نشینەی
بە فرتوفێڵا کێتکردێتەوە,
دەرگای شارت بۆ ناکاتەوە.

گیرفانێکت پێ کردووە لە وێنە
ئەویتریان لە سروودی زێ
جگە لە خۆت،
کەس لە هووی نایە گۆیان بکات .
بێ ئەولاوە.. واز بێنە.
گڕی بەخت..
بە هەڵەشەی نەزەك ناکرێتەوە.
***
تۆ نە شارەزای گژوگیای ئاسمانی
نە خشتەی لێکدانی گەرمات
بۆ لەبەر دەکرێ ,
نە سەر لە نەخشەی سەرما دەردەکەی.
بۆ ئەستێرە وەك دەگری و..
کات لە پەلکەزێڕینەیە.
دەتەوێ هەور خەمێی بکەیت و..
بە فەرمانی تۆ باران ببارێ.
چاوت بەرایی نادا
لەوبەر کانییەك بتەقێتەوە.
بە ئاوازی یەکبوون
هەرچوار پەلت دەلەرزێ.
مەدالیای هەموو دڵانکی خۆت..
دەبەخشیە هاوڕێکانت،
دڵت بەژێرکەوتن دەکرێتەوە.
بێ ئەولاوە.. واز بێنە،
بە هەمی درێ .. مژوو نانووسرێتەوە.
****
دەنگ دەبارێ ،
سەرم پڕە ،
ئاسمان تەنك دەبێتەوە .
هەنگ دەبارێ ،
سەرم وڕە ،
زەوی خەست دەبێتەوە .

سلێمانی/ حوزەیرانی 2018
تەیب جەبار

لەرانس ئەلیفیە .. بلیمەتترین ئەکتەری سەدەی بیستەم … حەیدەر عەبدولـلاەحمان

لەرانس ئەلیفیەی ئەکتەرو دەرهێنەری شانۆیی 1907ـ 1989 ناودارترین ئەکتەری جیهانیی سەدەی بیستەمە بە تەکنیکایی کە توانیویەتی بە درێژایی 60 ساڵ چ وەك ئەکتەر چ وەك دەرهێنەر لە سینەماو شانۆدا کار بکات و گرنگترین و ناودارترین شاکارە تراژیدییەکانی شکسپیر زیندوو بکاتەوە.
(سبنسرتریس) گوتەنی : لەرانس بلیمەترین ئەکتەرە لە سەرتاپای جیهانیی ئینگلیزی دا ،یەکەم دەرهێنەری هونەریی بووە لە بەریتانیادا و کە توانیویەتی وێنەیەکی کێپی کراوی شکسپیری نوێ بێت ،بەرهەمی ئەو هەموو بەخششە گەورانەیئەوە بووەکە دوانزە جار بە خەڵاتی ئۆسکار پاڕاوە،دوو جارانیش خەڵاتی ئۆسکاری بە دەست هێناوە ، وەك باشترین ئەکتەرو باشترین دەرهێنەر و باشترین بەرهەم هێن، لە فیلمی هنری پێنجەم ،هەروەها خەڵاتی شێری زێڕین و خەڵاتی ئۆسکار لە فیلمی هاملێت وبە سەدان خەڵاتی بەهاداری تری شانۆیی و سینەمایی .

لەرانس بەرجەستەی چەندین ڕۆڵ و کاراکتەری جیا جیای کردووە، لە 120 شانۆگەری دا ڕۆڵی سەرەکی بینیووە ، لەوانە : ریتشاردی سێیەم ،ماکبیس،ڕۆمیۆ،هاملیت ، ئۆتێللۆ،لالۆقانیا،جگە لەوەی لە 120 کاری شانۆیی نمایشی کردووە ، لە 60 فیلمیشدا دەرکەوتووە، لەوانە فیلمی سپارتاکۆس، هاملێت ، لیر پاشا، هنری پێنجەم ، ئۆتێللۆ ،بازرگانی ڤینیسیا ، فیلمکی ستانلی کوبریك و فیلمکی هیتشکۆك و چەندینی فیلمی تر..لە ئەنجامی ئەو هەموو شاکارە گەورانە پەیمانگای فیلمی ئەمریکی لەرانس ئەلیفیەی ناونا : بلیمەتترین ئەکتەر بە هەموو سەردەمەکان
(جۆن کەتریل)لە کتێبە بە ناوبانگەکەی (لەرانس ئەلیفیە) دەڵێت : بە ماوەیەکی درێژ لەرانس ئەلیفیە بەڵێوەبەری شانۆی نیشتمانی بووە لە ئینگلتەرا و هەوڵکی زۆری بۆ پێشخستنی داوە، بە سوود وەرگرتن لە ئەزموونی پێشکەوتووی گەلان، بە تایبەت ئەزموونی

سۆڤیەتی و پشکەش کردنی تێکستەکانی چیخەف، وەك شاکاری جیهانیی گەورە.

هەروا دەڵێ : لێرانس لە هەردوو باڵی شانۆو سینەمادا بە یەکسانی داهێنانی کردووە، هەم بە کاری نواندن وەك ئەکتەر و هەم وەك دەرهێنەر بۆ شانۆو سینەما ، یەکێك لە فاکتەرە هەرە بنەڕەتیەکانی بەردەوام بوون و سەرکەوتنی لێرانس ئێلیفیە ئەو کەف و کێشە بە جێشە بوو، کە بۆ کارکردن هەیبوو ، هیچ لە دەرفەتەکانی ژیانی لە دەست نەداوە لە پێناو داهێناندا،بە تایبەت بۆ بەرجەستە کردنی شاکارە تراژیدییەکانی شکسپیر کە ئەو بە هێیەوە لە دەرگایەکی زۆر فرەوانەوە چووە ناو دنیای سینەما .
ئەوەتا (تشارلز لێتۆن) لە لێدوانێکی تایبەتیدا بۆ کتێبەکەی جۆن کێتریل ـــ دەڵێت : سینەما دەروازەی سەرەکی ئەو ناوداریەتیە جیهانیەی لێرانس ئێلیفیەیە، بە تایبەت دوای نمایش کردنی شاکارە تراژیدییەکانی شکسپیری مەزن ..ئەو توانی ئەو ئەشقەی بۆ شانۆ هەیبوو لە سینەماشدا بەرجەستەی بکات ،بۆیە سیمای شانۆیی لە فیلمەکانیدا دیار بوون .

هەروەها دەڵێت : گەورەیی لێرانس لەوە دابوو کە ئەو توانی شانۆی ئینگلیزی لەو بەرگە کلاسیکیە کۆنە داماڵێ و بەرگێکی نوێ ی لە بەرکا، بۆیە سیما هەرە نوێخوازی و ئەزموونە هەرە دەوڵەمەندەکانی شانۆی ئینگلیزی لە سەر دەستی لێرانس ئێلیفیە بوو.
لێرانس کە کۆی قەشەیەکی کەنیسەی گەورە بوو،هەموو خولیا بوونێکی خۆی لە سەر شانۆی (ویست ئاند) دەست پێکرد ،کاتێ باوکی لە تەمەنی 5 ساڵی لە گەڵ خۆیدا ئاشمشێیەتی لە گەڵ شانۆدا پێ کردووە ،لەوەوە ئەشقی شکسپیر بوو، بۆیاری ئەوەی دا هەموو ژیانی بۆ شکسپیر تەرخان بکات ، تا وای لێهات هەموو دنیا لێرانس ئێلیفیە بە شکسپیری نوێ ناو بەرێت ، لەوەوە دەستی بەکاری نواندن و دەرهێنانی شانۆیی و سینەمایی کرد ، تا ساڵێك بەر لە ماڵئاوایی کردنی 1989لە سینەماو شانۆ دانەبڕا .

راستە کە ئێلیفیە لە بەرجەستە کردنی نمایشە کلاسیکییەکاندا ئەکتەرێکی بۆ وێنە بووە ، بەڵام لە سینەمای نوێشدا دەرهێنەرە ناوداڕەکاندا کاری سینەمایی کردووە، لەوانەش لە فیلمی (لە گەڵ بادا بە باچوو)
فیفیان لی : ئەو ئەکتەرە ئافرەتە بریتانیەیە کە دۆستایەتیەکی نزیکی لە گەڵ لێرانس ئێلیفیە هەبوو ، چەندین کاری شانۆیی و سینەمایی لە گەڵ ئەودا ئەنجام داوە ، وەك لێرانس خۆی دەڵێ :

فیفیان سەرچاوەیەك بوو لە سەرچاوەكانی نواندنم ، كە هەمیشە وزەیەكی نوێ ی پێ دەبەخشیم لە كاتی نمایش كردندا ، دواتر ئەو سێزە قوڵەی لە شانۆدا لێرانس و فیفیانی لێك نزیك دەكردەوە ، هەر ئەو سێزە بوو كە وای كرد پرسەی هاوسەرگیری لە گەڵ یەكدا ئەنجام بدەن و بۆ ماوەی 20 ساڵ درێژە بەو پرسەیە بدەن ، كە پێ بوو لە خۆشەویستی و داهێنان .

حەیدەر عەبدولڵەحمان

كچان و كۆشەی وێنەكان ... مەلەك محمد

كۆشە لە ناردنی وێنە و بۆاوبوونەوەی وێنەدا نییە، زۆرێكمان هەر لە فەیسبووكدا خۆمان وێنەی خۆمان بۆاو كردووەتەوە، كە ئاساییە، بەڵام خێ دەشكرێ هەر ئەم وێنانە ببڕێن و بە مەبەستی خراپ بەكار بهێنرێن. كەواتە كۆشەكە لەو بیركردنەوەدایە كە:

یەك: ئەمەیان وا بار هێناوە لە وێنە بترسین. لە كاتێكدا نابێ وێنەی كوڕ و كچ هیچ جیاوازییەكان لەگەڵ یەكدا هەبێت. واتا ئەمەی ژنان ئەبێ وەك شتێكی زۆر سروشتی بۆمان هەبێت وێنەی خۆمان بۆاو بكەینەوە. كەسێك ئەگەر نەیەوێت بە وێنە دەربكەوێت ئەوە ئاساییە. بەڵام نابێت هۆكارە ترس بێت. هەبەت دەزانن كە ئەم ترسە لە ماڵەوە و لە كۆمەڵگە دروست دەبێت.

دوو: دەبێ ئیش لەسەر ئەوە بكەین كە بیركردنەوەی كۆمەڵگە و دایكوباوكان و خوشك و برایانمان بگۆڕین و وا باریان بهێنین كە سروشترین شتێك هەبێ ئەوەیە كە كچێك وێنەكانی بۆاو بكاتەوە وەك چۆن كوڕێك ئەمە دەكات.

سێ: كە توانیمان كۆمەڵگەی كورد وا بار بهێنین لە وێنەی كچ نەترسن. ئەوكات ئەو هەڕەشانەش بەتاڵ دەبنەوە كە هەڕەشەی وێنەبۆاوكردنەوە لە كچ بكەن. كە وێنە بۆاوكردنەوە بوو بە شتێكی سروشتی، ئەوكات كەس ناتوانێت ئەمە وەك هەڕەشە بەكار بهێنێت.

چوار: چارەسەر ئەوە نییە داوا لە یەکتر بکەین وێنە بۆ ماو مەکەنەوە، ئەمە خۆدزینەوە و ڕاکردنە، چارەسەر ئەوەیە هەوڵی گۆڕینی ئەم بیرکردنەوەیە بدەین،

پێنج: بەڵام ئەگەر وێنەکان وێنەی سێکسی بوون، ئەمەیان پەیوەندیی بە نێوان کەسەکانەوە هەیە، کاتێک کەسێک متمانەی پێ دەکرێت، یان خۆشەویستی و سۆز لە نێواندا هەیە و لەسەر ئەم بنەمایانە ئەم جۆرە وێنانە ئاڵوگۆڕ دەکرێن، پێم وا نییە خەتای ئەو کەسەی تێدا بێت کە وێنەکان دەنێرێت. تۆ چۆن بزانیت خۆشەویستەکەت ڕۆژێک لە ڕۆژان دەبێتە دڵندەیەک؟ من نانێرن وێنە بنێرن یان نا، بەکوو دەڵێم کۆشەکە لەوێدا کە چۆن بە ناوی خۆشەویستییەوە مرۆڤ وێران دەکرێت.

شەش: ئەگەر کۆمەڵگەیەکی مۆشککراوە بووینایە، مەسەلەکانی وەک سێکس و وێنەی ڕووت و وێنەی کچ و ئەم شتانە لە لامان شتی نەرمار بوونایە وەک ئەورووپا… ئەوا ئەو کچە لە ئێمە و بنەماڵەکەی و کۆمەڵگە نەدەترسا و ئەم کارەساتەش ڕووی نەدەدا. کەواتە بە تەنیا هەڵەی ئەو کۆڵە نییە، بەکوو هەڵەکە کۆمەڵگەیەکی گەورەی لە پشتە و هەموومان خەتابارین.

حەوت:گۆڕکانی خەزان وا خەیان رابهێنن کەزوو زوو بریار لەسەر شتەکان نەدەن لەجێگای زیادکردنی کێشەک قسەی ناشرین و ئازاردانی منداڵەکانیان، گوێیان لێ بگرن و هەوڵ بدەن کێشەکان بەرێگایی یاسایی و تەندروست لەم کاتانەدا چارەسەر بکەن.

هەشتەم:کردنەوەی دەرگای خوێندنەوە لە منداڵەکان کە لەبارەی بابەتی متمانە پێکردن و چێنیەتی هاوڕێیەتی تەڕ کۆمەڵایەتیەکان زیاتر بەڕێو تێگەیشتنی تەندروست بڕێن.

نۆیەم:دانانی مەنهەجێکی تایبەت بە منداڵەکانمان لە قوتابخانەکان کە فێری خێراگری و بەرگەگرتنی فشاری دەروونی لە حاڵەتە نەخوازراوەکان.
دەیەم:کردنەوەی دەرگایەک لە لایەن خەزانەوە کە منداڵەکان بتوانن ئەوان هەڵبژێرن بۆ باسکردنی کێشەکانیان لە تەڵە کۆمەڵایەتییەکان نەک بەدەنگ بمێنەوە و بترسن تا کارەسات ڕووبدات.

مەڵەک محمد

لە نێوان ناپاکانی جەزائیر و کوردستاندا … گەران هەڵبژێی

{لەنێوبردنی ناپاکان لەپێشترە وەک لە دوژمنان – جیفارا}

دەمە شەشی جەزائیر دژ بە داگیرکەری فەرنسی بەرپا بوو[54-62] ، بەڵک لە جەزائیریەکان بەرەی داگیرکەریان هەبژارد و بوونە جاش و دژ بە خواست و خەباتی گەلەکەیان چەکی ناپاکیان هەڵگرت .ئەم جاشانە کە لە بە [الحركى] ناسروبوون ، ژمارەیان بە [90000] کەس مەزندە دەکران. ئەمانە هەموو چەکدار نەبوون بەڵکو تێیاندا بوو کە لە بنکە سەربازیەکاندا خزمەتی جەراوجەریان دەکرد. بەڵام ئەمە هیچ شەفاعەتی بۆ نەکردن و شەشگەڵان هەمان حسابی جاشە چەکدارەکانیان کرد بۆیان .

سەیر لەوەدا بوو داگیرکەرە فەرەنسیەکانیش زۆر جار متمانەیان بەم جاشانە نەبوو ، هەر بۆیە لەژێر فشارێکی دەروونی و هاوکات چاودێری تووندی فەرەنسیەکاندا دەژیان.یا هەندێک جار فەرەنسیەکان ئەم جاشانەیان بۆ ئەشکەنجەو کووشتنی هاوڕاتیان بەکار دەهێنا ،ئەمەش هەم بۆ تاقیکردنەوەی دەسەزیان و هەم بۆ پتر ناشیرین کردنیان لەکن هاوڕاتیان .
دەمێک ساڵی 1962شەشی جەزائیری سەرکەوت کە بۆ شەشی [یەک ملیۆن شەهید ناسراو} ، ئەم جاشانە بوونە کەشێکی گەورە بۆ کەلەنیالزمی فەرەنسی. حکومەتی فەرەنسی دەیوست بیندات دەست چەرنووسی نادیار و لە جەزائیر جێیانبهێڵت ،کە لە هەموو حاڵەتێکدا چەرنووسێکی دژوار دەبوو ، سەرانی سوپای فەرەنسیش لە جەزائیر دەیانزانی چ کارەساتێک چاوەڕێی ئەم جاشانەدکات، بۆیە نەیاندەویست ئەو کارەساتە ڕووبدات. ئەوبوو بڕ لە کشانەوەی سوپای داگیرکەر، بەیاری ناردنی ئەو جاشانەو خەزانەکانیان بۆ فەرەنسا درا.
ئەم جاشانە لە فەرنسا ژیانێکی کولەمەرگیان بەسەر برد ،کەمەگای فەرنسی هیچ گرنگیێکی بۆ جاشانە نەدا ، بۆتایبەتی ئەو هیزو لایەنانەی دژی ئەو جەنگابوون. بواری کاردزینەوە و خۆ گونجاندن بۆ

خەیان و نەوەکانیان لەبار نەبوو.
منداڵەکانیان لە نیو کەمپەگای ئاوارە عەرەبەکاندا بەتایبەتی وەتانی مەغریبی عەرەبی بەزراو بوون . ئەمش تووشی حاڵەتکی گۆشەگیری و دڕوونی زۆر خراپی کردبوون.
پاش ئەوەی بە درێژایی [56] ساڵ ئەم جاشانە لە فەرنسا لە زۆر ماف بەبەش کرابوون [بەتایبەتی مافی ئیمتیازات ، خانەنشینی وەک جەنگاوەری کۆن] .

بەڵام ماوەیەک لەمەوبەر [ماکرۆن] سەرکی فەرنسا مەرسومەکی لە بەرژەوەندی ئەو جاشانەو نەوەکانیان دەرکرد، ئەویش گەڕانەوەی ئیعتبارە بۆیان. بەمەش هەندیک ئیمتیازاتیان پێ دەدرێت کە پێشتر نەیانبووە ،لە دیار نیە ئەو ئیمتیازاتانە چین و چۆنن .
هاوکات ماکرۆن دوای لە دەستاتدارانی جەزائیر کرد کە لێگۆڕان پێبدەن بگەڕێنەوە وەتەکیان و وەک هاوەاتی جەزائیری مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت ،هەروەها داوای کرد کار ئاسانیان بۆ بکەن ، گەڕ ویستیان لەوە بژین و دوا ساتەکانی ژیانیان لە وەاتی خۆیان بەسەربەرن.[تائەم کاتەش سەفەری ئەو {حەرکیانە} بۆ جەزائیر تەنانەت بۆ سەردانیش قەدەغە بوو].

کرێک و مەبەستی ئەم بابەتەم ئەو بۆچوونە کە پێیوستە بۆ هەڵوەستی دەستاتدارانی جەزائیرەوە بەرامبەر بە داواکەی {ماکرۆن} . ماکرۆن زۆر بە خەرایی وەڵامی وەرگرتەوە .وەڵامەک هەر دەبوو بەو جۆرە بوایە. هەر دەستەات و کیان و حکومەتیک گەر لێز لە خەباتی گەلەکەی، خوێنی شەهیدانی ،میژووی نەتەوەکەی ،خانەوادەی شەهیدانی بگرێت ، گەرکەو گرنگیشە کە بەو جۆرەی حکومەتی جەزائیر هەڵسوکەوتی بکات.
وەڵامەکە بریتی بوو لەم هستە پێ مانایە: { ئەوانە شوێنیان لە خاکەکدا نابێتەوە کە ناپاکیان کردوە بەرامبەری}.

ئەم هەڵویستەی دەستاتدارانی جەزائیری لەشوین خێدا بوو ، هەر دەبوو وابێت . ناکریت دەوڵەتک، میللەتیک لێز لە کەسانک بگرێت و باوەشیان بۆ بکاتەوە ،کە تاوانک دژی خەباتی سەربەخۆیی و تەزحیاتی گەلەکیان وەستاونەتەوە و هاوکاری داگیرکەریان کردوە. ئەو جۆرە مرۆقانە هەر دەبە بەجۆرە هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا بکرێت .لە کوبا ،قێتنام و جگەی دیکە کە شۆڕش تێیاندا سەرکەوت ،بەهەمان شێوە مامەڵەی ناپاک و وەاتفرۆشاندا کراوە.
تەنها دەستاتک کە لەم قاعیدەیە دەرچوو دەستاتی هەرەمی کوردستان بوو .

هەر لەدوای نەمانی دەسەڵاتی بەعس لە کوردستان ، بەرەی کوردستان بەیاری لەبەووردنی بۆ ئەو جاشانە دەرکرد کە بە [160] هەزار مەزەندە دەکران.
ئەمە کۆتایی چیرۆکەکە نەبوو ، بەڵکو پاش جێگیربوونی دەسەڵاتی هێزەکانی یەکێتی و پارتی ، خەڵک بەسەر ئەم ناپاکانە دابارى ،مووچەیەکی بەرز ،بەرزتر لە مووچەی شەهیدانی پێشمەرگەو خانەوادەی ئەنفالکراونی دەستیان، بە زەرەک لەو سەرەک جاش و مووستەشارانە بەدرایەوە، بە لەشاو خزێنرانە نیو هەردوو حیزبەوە ، ئیمتیازاتی وەک مووچەی بنەدیوار ،سەیارە ،ئەرزەو چەک و حیمایەیان بە دەستەبەرکرا . کار هەر بەمەوە نەوەستا بەڵکو بەڵک لەوانەش کە بەجاشێتی کوژرابوون یا بە ئاسایی یا نەخۆشی مردبوون ،ناویان خرایە نیو لیستی شەهیدانی وەزارەتی شەهیدانەوە ،بەمەش ناوی ئەو شەهیدانە پەخەکران.[لە ئابردوودا بەفشاری ێیکخراوی {چاک} هەندیک ناوی ئەو جاشانە لەو لیستە دەرهێنران].
پاش کۆتایی جەلەسەکانی تایبەت بە تاوانبارانی کێیسی ئەنفال، لە دادگای باڵای تاوانکان لە بەغدا ،بە لیستەک ناوی زەرەک لەو سەرەک جاش و موستەشارانە کە بەشدار بوون لەو پرسیەدا، وەک تاوانبار دەرچوو کە [250] ناویک زیاتر دەبوون.
داواکرابوو لە دەسەڵاتی هەرێم فەرمانی دەستگیرکردنیان بە دەربکات و بدرێن بە دادگا.

بەهەی فشاری هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە یەک دانەشیان لە دەستگیرنەگیرا ،بەڵکو زیاتر ڕێزیان لێگیرا.
حاکم هاوژین سەرەکی دادگای کفری ،ساڵی 2013 فەرمانی دەستگیرکردنی بە[3]لەو سەرەک جاش و مووستەشارانە دەرکرد کە دەستیان لە تاوانکانی ئەنفالدا هەبووە و نیشتەجێی کەلار و چەمچەماڵ بوون.
بەڵام یەکێتی و پارتی زەر بە خیرایی مداخەلەیان کردو فەرمانکەیان هەڵوەشاندەوە. چونکە لایان ڕوون بوو گەر ئەمە سەربگرێت ،فەرمانی دەستگیرکردنی دیکەی بەدوادێت کە ئەمەش نەخوازراوبوو بە هەردوو حیزب .
لە پای ئەم کارێدا بەیاری گواستنەوەی دادوەر هاوژین درا بە دەڤەری دهۆک، واتە بە ژێر دەسەڵاتی پارتی .{ ئەمە یەکەم جارە فەرمانبەرێک بگوازرێتەوە بە دەرەوەی زەنی دەسەڵاتی یەکێتی یا بەپێچەوانەوە }ئەمەش نیشانەی پەرەشی یەکێتی و پارتیدا لەم کێیسدا.
دادوەر هاوژین ڕێتی کردوە بەیاری گواستنەوەکەی جێبەجێ بکات ،هاوکات بە میدیاکانی ڕاگەیاند هەکاری بریاری گواستنەوەی

پەیوەستە بەو فەرمانەی کە دژ بەو سەرۆکایەتیە دەری کردوە .
ئەوەی لەم کێشەدا ڕووەدا ئەو هەڵوێستەی ئەنجومەنی دادوەری کوردستان بوو کە هەڵوەستیکی پڕ شەرمەزاریی بوو، تەواو کەری هەڵوەستی دەسەڵاتی یەکێتی و پارتی بوو. ئەم ئەنجومەنە کە بووتە گەمەی دەستی دوو حیزبەکە ، لەبری پشتگیری لە هاوپیشەکیان و دەستخۆشی لەوە کە بڕیارەکی پیشێیی خێی هەستاوە ، کەچی بە فشاری حیزب بریاری دەستگرکردنیان بە دادوەر هاوژین دەرکرد . ئەویش لە ئاکامدا خێی بزر کرد .
لەوانەیە بە پاراستنی ژیانی خێی پەنای بە هەندەران بردبێت، چونکە گەر خێی ون نەکردایە ،ژیانی دەکەوتە مەترسیەوە .

ئەو تاوانبارو ناپاکانە هێندە ڕووقایمن،وا هەڵفتار دەکەن کە هیچ کارەکی نەشیاویان ئەنجام نەداوە،. تەنانەت ئامادەنین لەژێر لێویشەوە داوی لێبووردن بکەن. بە نمونە تاوانبار قاسم ئاغای کەیە ناسراو بە [قاسم کۆر] دەمەک قیدەیەکی کەنی بەاوکرایەوە کە لە چیای کەسرەت چەند پێشمەرگەیەکی حیزبی شیوعی کووشتووەو بریندارکیشی تەسلیمی دەسەڵاتی بەعس دەکات،ئەم کارە قەزاوەنیی لە میدیاکاندا دەنگی دایەوە لە ئاکامدا لە دادگای کەیە فەرمانی دەستگیرکردنی بە درچووە ،لە پارتی نەک هادەستی دادگای نەکرد بەڵکو پاریزگاری لەکرد و لەبەرچاو ونیکرد. هەروەها جاروباریش بە سوکایەتی بە کەسوکاری شەهیدانی دەستی قاسم کۆر ،پارتی بەجلی کوردی و چەکی جوانەوە ئەم تاوانبارەو کوەکیی لەو شونانەی پێشمەرگەی کووشتوە نمایشیان دەکات.
جا گەر دەسەڵاتیک ئەمە هەڵفتاری بێت لەگەڵ ناپاکاندا ،ئیدی چ دەڵکمان بەم دەسەڵاتە خۆش بێت؟ دەکرێ تەنیشتمان پێ بێت لە خەفرۆش و ناپاک وهاوکات ئیدعای سەربەخێیی بکەین ؟

گەران هەڵبجەیی

هەمان / لە مەکک … قادر

عەبدوڵا ... لە هەندیوە: شەفیقی حاجی خدر

بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕستانە کلیکی ئێرە بکەن ...

ئێوارێک بەر لە مردن ... یاز حاجی

بەد بەختی
وەی کردووم ، ئازارکانیشم
لە نەو خەما پەنگی خواردووە،
نەئەکرێن بە شیعر و
نە ڕەمانیش .

لەبەر خەمەوە وەنەئەکەم
نە کەسێک
لەم تە ئەگات ، نە
خەشم لە خەم تە ئەگەم ،
نازانم چی ئەلەم و چیم ئەوێت !

ڕەنگەکان
تەکەڵە و پەکەڵە ئەکەم ،
ڕەش و سپیم ، بە جیا ناکرێنەوە
ڕەنگەکانی تریش
بە هەمان شێوە.

بەم دەستە لەرزەکانە،

ناتوانم قەڵەم بگرم .
چیتر شیعر نابێتە میوانم و
کۆتا شیعرم
بۆ نامەیی ئەمنێتەوە .

هەورە ناکاتە باران !
تا دڵنەوایم بکا ،
من نازانم چۆن ؟ یان لە کوێ؟
گوڵی باخچەی هیوام ،
بۆ ئاوی ئومێد گەش ئەبێتەوە.

هەوا هێندە قورسە
هەناسەم تەنگ ئەبە
خەم نیازم وابوو دابەزم !
ئەڵەم ئیتر ڕەنگە لەو دوونیا
درودی بەختەوەری ڕوم تێ بکات .

یاز حاجی

تۆ ئاوەنێت ناوە … یوسف إبراهیم

ڕووە چاوانی من نیگا بنوێنە
لە جێگای بە ڕوحە
لەگەڵ ڕوحی من
وەک شێتە خەت بدوێنە
هەر چی شیعری دێگیرە
ئەو ئاوازت بە دڵزانە
تەش لە پەشیا بخوێنە
حەزئەکەی گەرانیە
کەنەکان بەگوێیدا بچرپێنە
هەرچی ڕابردوو و
یادگاری تاڵە

لەگەڵیا بسوتێنە
جارێ لە چاوانم
بە ئازیزانت خێت برازێنیتەوە
بیرئەکەنەوە
و غیرە بەجوانیت ئەبەن
چەن ئاوێنەکەی ناتوتەوە
هەر جارێکیش
لە درەنگانی شەویش بە
فرمێسکە خێی هەڵداتە چاوانت
دەتەنگی خێی بکاتە میوانت
دەستت دەگرێ و
دەبەتە هاوتای دەی جوانت

یوسف إبراهیم

قەرتاڵێک ژانی شاعیر … شەش شێماشی

تە ئەو شاعیرەی کە سەدان جار لە پەنگاوی ئازاری خەتدا خێت سەرکەنە کردووە؛ "گووبخەم باشترە لە شعر نووسین" دەمارکانت گرژبوون، خوێنت هەڵچووە بە تووڕەییەوە کاغەزت دەاندووە، قەڵەمت شکاندووە، گریاوی، "گوو بە خەم و شیعرم، گوو بە هەناسە و زات و وجوودم!" کاغەزی شیعرت دەاندووە، سووتاندووتە و ژێر گڵت ناوە و گوتووتە: بڕۆ دەرە لە وجوودم شیعر نامەوێی، نا!" شعر، وەکوو منداڵێکی لاسار پێت هەڵپەوسکاوە و وشەکانی پێیانگوتووی: "تا تەی شاعیر هەناسە بدەی، لە هەناسەتدا هەناسە دەدەین. بە تووڕەییەوە هووماتی شیعرت گرتووە و فڕێتداوە، بەڵام شیعر بەرکی بەرنەداوی، ماچی کردووی و وە بیری هەناویەوە." سامی و کاکەی فەلاح و هەدی و جەلال مەلکشا و گەران و ئەخەل و سەدانی وەک وان… بە چرکەیەک پشتیان لە شیعر نەکرد. هەژار، سیلی هەڵبەنا و شیعر هیوای پێبەخشی. قانع، نانی نەبوو، شعری کردە نان. ئەگەر شیعر نەبایە، هەمن لە زەدی خێی هەڵنەدەهات. شیعر بوو عەبدوڵا پەشێوی پیر کرد. شیرکە تا

دەمی مەرگ، شیعر هاودەمی بوو. زۆر لە شاعیران گیراون، قوڕقشمیان بە گەروودا کراوە و، هیچیان وەکوو تە نەنووزاونەوە."

شەرمەزاری دایگرتی، کاتێ گوتت لە قسەکانی شیعر بوو، تووڕەیت شل بوو و دەمارەکانی لەشت خاو بوونەوە، بە ئارامییەوە بە شیعرت گوت: "لە خوێن و دڕ و دڕوون و هەناسەمدای، خەشم دەوڵی شیعر، هەرچەند تە بوویتە هەکاری جیابوونەوە لەو ژنەی کە دژی تە بوو. شیعر تە بووی هەتدام بەملاولادا و لەسەر تە تەکرام. قاپ و دەوری لەسەرمدا شکا. بەڵام گەر تە نەبایەی شیعر، منیش وەکوو ئەوانی تر بە ورگم دەژیام و مەشکەم زل دەبوو و دەبووم تورەکەیەک پیسایی. بەو شێوەیە لەگەڵ شیعر ئاشتبوویەوە و ئێستا شیعر دەنووسی، بەڵام گارسەنی لە نادیەکی مەی خواردنەوە، لەوانەشە دوورخرابیەوە و لە دوورە شارەکی وەاتی ئەران خەریکی پەتاتە هەڵکەندن بیت، یا لە جادەی مەولەویی سلەمانی، گەڕەوەی بفرۆشی، جووتی بە هەزار!. تە شاعیری، بەڵام هەژانە لەبەر دەرکی سەرا، پەناو بیاغ دەکەی و، لەبەر خەتەوە حەمە بچەلی شەرکە دەنێیەوە، وە گومان هەیە تە لە ئەمستردام بیت و، شەهوەتی شیعر تەی کردبێتە سەنگە سەگ، واتە لە بەردەم ئاودەستخانەی ژن و پیاواندا ڕاوەستابی و هەر کەسەک بە چرکە میزەک یا خاپیبوونەوەی ورگی بچێتە ئاودەست و، ئاوساری سەگەکەی بە ملی تەدا بکا و، دواتر قۆشەک، پووشەک فەداتە لەپی دەستەوە. گەرواش بە گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە تە شاعیری و، لە ساوایەتەوە لەگەڵ هەمژینی شیری دایکت شێلەی شیعرت هەمژی و بە شیعر پەت هەگرت و، زمانت کرایەوە و لە باوەشی شیعردا بووی بەو شاعیرەی، کە چوار کتیبی شیعری چاپنەکراوی هەن، بەڵام هەر چواریان مەلەتکەیەکی مردوون!. شیعر لای تە قەڵای ئومەد و باوەڕ بە خەبوون و هاندەر بە هەناسەکانت، زەرجار لە ئەفلاتون تووڕەبووی و گوتووتە: "جەنابی ئەفلاتون شاعیرەکان چ خەتایەکیان هەیە؟ دەیانەنجەنی و لە کەمارەکەی خەت فەڕیان دەدەیە دەرە. جەنابی ئەفلاتون شاعیر و شیعر نەبەن، خەرتاو چرا یان فتیلەیەکی مردوویە و، ئاسمان سەرە مەنجەڵەکی قووپاوە، لە جەی وەنەوشە و نەرگز، سەلکە کەرتەشی دەوە، مرۆڤ بە بە شیعر دەبێتە وەحشی و شەکەر. تە شاعیری و شیعرت هەبژارد، وەکوو براکەت لەسەر دەشکی پارە نەخوتی، نەتوانی وەکوو خزمەکانت نازی هاوسەرگیریەکی ڕاتی و بەمانا تەحموول بکەی. تە پەشتر هاوسەرت هەبوو بەنام هاوسەرەک شیعرەکانی لەدەاندیی و میزی بە کتێبەکانتدا کرد و ماڵەکەی لە سووتاندی. ئەی هاوڕێ شاعیرەکەم، ئەی هاوڕێ هەزاییەکەم، پەتاتەکانت بچنەوە، ئەوە شاری تە نییە. ئیدی ئەو شارەی تێیدا دەژیا، بەت جەهەشت و دات لە

شەقی بان.

چیرۆکنوسێک پێی گوتبووی: "شیعر لوسکێنیە و هەمیشە بۆ مەکر و نازە و، خۆی تیف تیفە دەدا و هیچ بریندکی پڕوە نییە." هەڵچووبووی و لاشەی شیعرت ڕووتکرد بۆوە، بریندکی سەر دەی شیعرت نیشاندا بوو،

کونی گیراوی کۆنە شمشالم،
خۆنی ئاوەز و خاترەی تاڵم.

دواتر پێنجەت لەسەر مەمکی چەپی شیعر دانابوو،

سەدان ساڵە لە وڕانە ماڵی خەمدا،
کتکە کارەی مەتبەقی سوتانم.
سەدان ساڵە حەوش و بارەی خەم واڵایە و،
لە بەردەرگەی دزانی خەم پاسەوانم.

دواتر دەستت خستبووە سەر نەوکی شیعر و گەرمە بریننی ئەفریقانامە، بۆ تامی شیعرت نیشاندابوو،

وای چەند سەختە بیستن، لە کەماری کەنگە.
چەکدارە تووندەوەکان دەسدرێژیان دەکردە سەر ژنان.
ماسیکا، دەیگەیەوە کیر و گونی پیاوانیان دەبی و،
دواتر دەرخواردی ژنکانیان دەدران.

بە دەتەنگیەوە لە کاکی چیرۆکنووست ڕوانیبوو" ئەوە هەر بەڵن شیعر لوسکێنیە و با ئەفلاتونیش لە کەمارکەی بمانکاتە دەر. ئەگەر هەموو دونیا ڕاومان نە، ئیمە شیعر دەنووسین و هەر شاعیرین. لە دوا وشەی ئەم نووسینەدا، تۆ ئەو شاعیرەی، کە شکەتی و ماندووبوون و ڕەنج ناتوانن لە شاعیریت بخەن.

شێش شەماشی

کورتە چیرۆك ..دایکینی ... عبدالرحمن بامەرنی

بۆری ئەم ژ ئەك بهێنە ڤەڤتانـدن، تەمەنێ وی ژ هەشت حەفتیان دەرباز نەببوو.. ئەو ما ل زوزانا و ئەز بەرەڤ دەشتێ.. ئەو کەتە ناڤ دەستێن ژنبابێ و ئەز کەتمە ناڤ دەستێن نوژداران.. ژنبابا وی، دێکینی بێ کر و دێکا من، ژنبابی بێ من..
ئەڤ خول سالێن سیهاندا و دلوڤانیا دێکینێ ناهێلیت، گیانێ من بەرەڤ عەسمانان بچیت.. هەر پێنگاڤا ئەو بهاڤێژیت، ئەز دگەل ویدا مە و ئەز دزانم ئەو چەند پێدڤی منە.. پشتی سالەکێ بتنێ ل ئینانا من بێ دەشتێ، قەدەرێ بابێ وی ژ دەشتێ ژی پێداتر بـر.. دبێژن بیابانێ ئەو داعویرایێ و ئەز ل دەشتێ سنگێ پێ بوویمە و ئەو ل زوزانا دناڤ دەستێن ژنبابێدا..
ئەز دزانم ئەو چەند پێدڤی مایە، ئەو پێدڤی دێکەکا دروستێ، بێ لایێ لایێ و لوریکان بژیت.. ئەو پێدڤی بابکینێ، خوێ ل وان بکەتە خودان و بابینیێ بێ بکەت..
من ئەو هێلا و هێشتا ب سەر پێپیکا نەکەفتبوو، بابێ وان ئەو هێلان و چارنڤیسێ وی ژیێ وان باشتر نەبوو.. ئەز دکەمە ئەگەرێن وی و دبژمە بلا تە خوێ رادەست نەکربایێ و ئەو دکەتە ئەگەرێن من و چاوا من پشتدا زارەکێ دوو هێیقی!..
ئەو چەند پێدڤی مە هەردووکانێ و ژ هینگێ وەرێ، هەر دەما تاریێ دەهمانێن خوێ ب سەر عەردیدا کێشان، جار ئەز خوێ بەردەمە عەردی و ل پشتا سەرێ وی و تا ئێلندا سپێدێ د هێلێت، نەفرەتا لخوێ و قەدەرێ دبارینم و لاڤان بێ دکەم، ژیارا وی ژ یا مە باشتر بیت..
هەر شڤا دبیتێ گەرا وی، چاڤێن وی ژ گریێ سوور دبن و د وەرمن و ئەز دزانم، ژیارا زارەکێن وی چەندا سەختێ و نەفرەتا لخوێ و هەر تشتی دبارینیت..
من گوتێ:
ـ ئەو چەند پێدڤی مانە، ئەو پێدڤی بابکینێ چاڤدێریێ بێ بکەت و ئەو پێدڤی دێکەکا وەکی منێ، ل بەر سینگا خوێ ئارام بکەت و بنڤینیت..
ئەوی دگوتێ من:
ـ پێدڤییا وان بمە نینە، زێلام تژی رەخ و دوورێن وانن و دێ شێن ژیارا وان یا سەخت بێ ئاسان کێن و ژنبابا وێ ژی یا دێکینیێ بێ دکەت..

من دزانی کارێ ژنەکێ چەندا بزاحمەتە، تۆزی رەخ و دوورەن وە زارەکەن هیر هیرك و زەلامەن ل رەخەن وە، بچاڤەن مەیەکێ تەماشای وە بکەن.
ئەڤێ بیست و هەشت سالێ و د چوار سالێن ئەکەدا، هەر شەڤا گەرا من با، ئەز ل بەر سەرێ وی یا روونشتی بووم و گەلەك جاران من ژ لاندکێ د ئینادەر و من ل سەر پێن خوە دنقاند.. هەر شەڤا گەرا وی با، ئەو لهنداقی ژنبابا ویا بێ وان بوویێ دایك و باب د روونشت و کت کتێ زارەکەن خوە د نخافتن و ب ئێنیێن وانڤێ ماچیدکر..
ئەڤێ بیست و هەشت سالێ جار گەرا منێ و جار گەرا وی، نێ ئەو شیایێ دڤان بیست و هەشت سالاندا ببیتێ بابەکێ باش و هەڤژینەك باش و زارەکەن خوە لدوورەن خوە کومڤبکەت.. نێ ئەز شیایمە، ببمە دەیکەکا باش و کورێ من سەروچاڤێن من باش مەزن بکەت و من تەر هەمبەز بکەت..

عبدالرحمن بامەرنی

چیرەکێ شیعر بێ منداڤان … هاوڤیەتی …. عەلی حەمەڤشید

ئەوارێ بوو ئاسکەکی جوان
پیاسەی دەکرد لێ دارستان
دەیەوانیێ ئەملاولای خەی
تا یەکەك بێت بێ هاوڕێ بەی
بینی زەڤافەی مەل درێژ
لێ گەڵی کەوتێ وتوو وێژ
لێ دوای کەمەك حەوانەوێ
هەر لێ نزیک ئەوانەوێ
مەیمونیش هات و بوون بێ سێ
لێ گەیاندا بوو بێ هاوڕێ
ئاسەك وتی:هاوڕێکانم
ئەستا من زەر شادمانم
چونکێ لێگەڵ ئەوەی هاوڕێم

بەیە وا بە خـــــــــشی دەدوەـــم
مەیمونیش ەووی کـــــــردە ئاسک
وتی ئەی هاوەڵی هـــەست ناسک
بە تەنیایی ناخـــــشە ژیـــن
دەبەت هـــــاوکاری یەکتر بین
تا بەخـــــشی و شادی بژین
ئیتر هـــــاوەڵی یەکتر دەبین
بەیەکەوە ژیان جـــــــــوانە
تەنیا بژی زەر گـــــــــرانە
سود لە یەکتری وەردەگـــــرین
زانیاری لە یەک فـــــەر دەبین
هەندەیان زانی لـــــــەولاوە
کەروەشکە سپی وەســـــتاوە
وتی هاوەڵکانم ســـــــــاو
من ئەمە زەر ماندووم تەواو
هاتووم تا هاوکاریم بکـــــن
بە کارەک یارەتیـــــــم بدەن
چونکە خانووەکـــــم ەوخاوە
کـــە ناخـــــشـــترین ەوداوە
بەچوەکانم بچکـــــــــــلانەن
لەدەرەوەن ، بە بە لانـــــــەن
زەرافەو ئاســـــــک و مەیمون
بەرەو ماڵی کـــەروەشک چوون
خانووەکەیان چاکـــــــــکردەوە
ئەو ناوەیان پاکـــــــــکردەوە
ئەوسا بە گـــــەرانی وتـــــــن
لای ماڵی کـــــەروەشکە خرپن
بە دەخـــــــــــشی و دەنیایی
کردیان بە بـــــەزم و بە شایی
گیاندارەکـــــــــــانی دارستان
هاتن بۆلای ئەمـــــان وەستان
ئاســـــــــک وتی ئەوەش وەرن
لەگـــــــــــەڵ ئەمەدا هەڵپەرن
ئەمە جـــــــەژنی هاوەڵبانە
هاوەڵیەتی بەرزو جـــــــوانە
وەرن وەرن ســـــــــەرنج بدەن
ئەوەش وەکـــــــــــو ئەمە بکەن

عەلی حەمەشید

عێراق لە بەر دەرگای شەڕکێی دیکەدا … شاخەوان سەنگاوی

لە پاش هەڵبژاردنەکانی عێراق لە ١٢ ئایاری ٢٠١٨ ئاشکرا کردنی، وەها دەرئەنجامێک کە زەربەی لایەن عێراقی و کوردستان بەو جۆرە لە دەرئەنجام ئازی نەبوون بەرام هەندێک لەو لایەنانە هەر لە سەرەتاوە بەبێ ئەوەی خەیان لە قەڕەی کورد وەتەنی (شەڕکێی خەتەرن بدێ) دەستیان لەو مافەی خەیان هەڵگرت، بەدەنگیەکەی شەریفانەیان بە خەیان هەڵبژارد، بەرام هەندێ لە لایەنانەکانی دیکەش بەتایبەتی لایەن کوردیەکان کە خەی لە چوار لایەنە کوردیەکە دەبینیەوە لە سەرەتادا بەدەنگەکی دلەڕانە کەجێ ڕەزامەندی تەواوی هاولاتیانی عێراق بوو، توانیان کەی پرسەی هەڵبژاردن بخنە بەردەم لێپرسینەوەیەکی بەرپرسانە هێنانە سەرخەتی دەستەی دادوەری بەمەبەستی گەڕانەوەی دەنگێ دزراوەکانی نەو سندوقەکان بە خاوەنی ڕاستەقینەی خەیان و دەرخستنی سەنگی ڕاستەقینەی پارت و کەسایەتیە عێراقیەکان وەکو ئەوەی کە لە گەڕەپانەکەدا هەیە، بەرام ئیدی من نازانم سەرانی سیاسی ئەو پارتانە نەیاندەزانی یان خەیان لە قەڕەی نەزانیەکی وا دەدا کە ئەم جۆرە لە کاری تەزویرکاریە بە تەنها لە لایەن پارتە عێراقی و کوردستانیەکانەوە مەحاڵە ئەنجام بدرێت، ئەگەر دەستەکانی ئەودیوو سنور چەگاکانیان بە خەش نەکەن ئەمەش بەرووەی دەرکەوت لە دووبارە هەژمار کردنەوەی دەنگەکان لە لایەن دەستەی دادوەرانەوە کە دانی نا بە دەرئەنجامەکانی کەی پرسەکە بە بە ئەوەی هیچ گەڕانکاریەک لە دەرئەنجامەکاندا ڕووبدات لە ئەنجامی دووبارە هەژمار کردنەوەی دەنگەکان.

چونکە ئەو دەستانەی ئەودیوو سنورە هەر یەکەکیان دەیەوێت بەو ئاوازەی کە خەی دەیەوێت سەما بە سیاسیەکانی عێراق بکاو بەتایبەتی دەستە ئێرانی و ئەمریکیەکان کە لایەن قاسمی سەمانی و بریک ماگرگەوە بەڕێوەدەبەرێت، نەخشە چەگاکانیان بە دەخرێتە سەر مێزی گفتوگۆکانیان بەمەبەستی دروستکردنی گەورەترین کۆتلەی

پەرلەمانیی، پێکهێنانی حکومەتێ کە کاری لە پێشینەی پاراستنی بەرژەوەندیەکانی ئەوان بێت بە چوار ساڵی دیکە، بەڵام لە بەرامبەردا لایەنگرەکەی دیکە هەر وا بە سانای دانانیشێت لە گەڕەپانی سیاسی عێراقدا بە دیار تەماشاکردنی یاریەکانی بەرامبەرەوە بگرە ئەمیش یاریەکانی خۆی دەکەن بە بە ئەوەی تەماشیەکی داوای خۆی بکەن و ببینێ کە زەرەر مەندی یەکەم لەم گەمانە.

هەر وەکو بینیمان گروپەکەی برێک ماگەرک کە بە گروپی ئوتێل بابلیش ناودەبرێن لە سەر وەختی ڕاگەیاندنی گەورەترین کوتلە لە لایەن کوتلەکەی قاسمی سەیمانیەوە خەونە لە مێژینەکەیان لە بار برا، ئەگەر بهاتایە ئەو خەونەی گروپەکەی ئوتێل بابل سەریبگراتایە ئەوا گروپی بەرامبەر لە پای ئەم شکستەیدا پێنایی دەبردە بەر شاژانی شەقامی عێراقی دووبارە زیندوو کردنەوەی شانە نووستوەکانی داعش یان دروستکردنی هاوشێوەکانی داعش بە مەبەستی پیشاندانی بە توانای دەسەاتمەدارانی عێراق لە پرسەی حکومەتداریدا. هەمان سیناریۆش بەدیوەکەی تریشدا ڕاست دەردەچێت لە ئەگەری سەرکەوتنی گروپەکەی قاسمی سەیمانی لە ئایندەدا لە پێکهێنانی گەورەترین کوتلەی پەرلەمانی، کەواتە عێراق لە بەر دەرگای شەرەکێی دیکەی داسەپێنراودایە.

لە ئەنجامی دروست نەبوونی کە دەنگیەکای نیشتمانی لە نەوان سەرجەم لیستە براوەکانی هەڵبژاردنەکەی ١٢ ئایار کە ئەمیش خۆی دەبینێتەوە لە بەیەک گەیشتنی هەردوو جەمسەری (ئەمەریکی + ئێران) لە سەر مێزی گفتوگۆکانی عێراق کە خۆی وێنا دەکات لە گروپەکەی عەبادی و مالکی بە مەبەستی پێکهێنانی حکومەتێک کە ئامانجی پاراستنی بەرژەوەندیەکانی خەلکی عێراق و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریەکان لە پێشینەی کارەکانی بێت بەخەڵکی عێراق نەک عێراق بکرێت بە گەڕەپانی یەک لایی کردنەوەی ململانێ سیاسی و ئابووری و سەربازیەکانی نەوان ئەمەریکاو ئێران لە ناوچەکەدا.

شاخەوان سەنگاوی
shaxewan.saed@gmail.com

سەرۆك كۆمار پشكى سەوزە يان زەردە؟ … ئەحمەد رەجەب

لە ساڵانى پێشوو پێستى سەرۆك كۆمارى عێراق بۆ يەكێتى نيشتمانى كوردستان (ليستى سەوز) بوو لە جەلال تالەبانييەوە دەستى پێكردو ئەم پێستە هەرچەندە پێستيكى (سيادييە) ۆ پشكى كوردە بەڵام هەمو لايەك ئەزانن پێستەكە (تەشريفاتيە) واتە دەسەاتەكانى ديارو سنووردارەو مام جەلال وەك كەسايەتييەكى سياسى و نووسەرو رۆژنامەنووس و ياساناس بوو بە يەكەمين كورد پێستى سەرۆك كۆمارى عێراق لە مۆژوودا وەربگرێت و رۆكى كاريگەرى هەبوو لە پابەندبوون بە دەستوورو تەبايى نێوان حزبەكانى كوردستان و عێراق و پاراستنى سەروەرى و يەكپارچەيى خاكى وڵات.
سەرۆك جەلال تاەبانى كاريگەريى گەورەى هەبوو، هەميشە زامنى پاراستنى رەوشى عيراق و كوردستان بووەو، بە هۆ نەخشێيەكەى بشايىەكى گەورەى دروستكردو، پاشان فائاد مەعسوم بوو بە سەرۆك كۆمارو، ئەوەى مام جەلال كردى قەت لە توانای ئەمدا نەبووەو نييە.

كاتێك مام جەلال لە ژياندا بوو يەكێتى نيشتمانى كوردستان لە گەڵ پارتى ديموكراتى كوردستان (ليستى زەرد) هاوپەيمانييەكى بەناو ستراتيژى بەست و، هاوڵاتيانى كوردستان ئێستاشى لە گەڵدا بيت نەيانزانى و نازانن ئەو هاوپەيمانييە ستراتيژييە چييەو ناوەرۆكەكەى باس لە چى ئەكات و، زۆر جار بەپرسانى هەردوولا لە سەر هاوپەيمانييەكە گلەيى و رەخنەيان بووەو، هەر لە زارى خۆيان وتوويانە ئێمە پێكەوە زۆر دەسكەوتمان هەبووەو ، سەركەوتن و پێشكەوتنى زۆر لە سەر ئاستى كوردستان و عێراق و ناوچەكەو جيهان هاتووەتەدى و، لەوەشدا دەرئەكەوێ بە پشتبەستن بەو هاوپەيمانييە زۆر لە خواست و نەخشەى و سامانى گەلى كوردستان و، كۆشە ناوخۆييەكانى هەردولا (سەوزو زەرد) پەردەپێش كراون.

لە پاش هەڵپژاردنى 12 ى ئايارى ئەم ساڵ تا هنوكە (سەوزو زەرد) باس لە پێستى سەرۆك كۆمار ئەكەن و، لە كۆبركيدان بۆ بەدەستهێنانى پێستەكەو، بازارى هەردوولا زۆر گەرمەو، يەكێتى خوازيارە بۆ جارى چوارەم پێستەكە پشكى ئەوان بێت، بەڵام پارتى سووڕە لە سەر ئەوەى پێستەكە بدرێت بەوان و، گەمەكە لە نێوان دكتۆر محەمەد سابيرو فازڵ ميرانيە و، ئەوەى جێى سەرسورمانە دوو كەسايەتى كورد شيعەيەك (دكتۆر كەمال عەزيز قەيتولى – مامۆستاى زانكويە لە دهۆك) و،

سوننەیەك (عومەر بەرزنجی – پایەزی عیراق لە فاتیكان) رایانگەیاندوە خیان ئەپاڕون بۆ وەرگرتنی پستەكە.

جی دڵخۆشییە كەسانێك خیان بپاڕون بۆ وەرگرتنی پستی سەرۆك كۆمار، بەڵام ئەوان باش ئەزانن ئەوە قەت رووندات لە وڵاتێك دوور بێت لە دیموكراتییەت و، پر بێت لە مڵشیاو چەكدارو ئەمە لەلایەك و، لە لایەكی ترەوە حزب و، دەستوەردانی ئەمریكاو وڵاتانی دەرەكی.
زۆر كەس بۆ ئەو پستە هەوڵئەدات، بەڵام لە لایەن حزبەكانی (سەوزو زەرد) قڕغ كراوەو براوەتەوەو، لە هەردولاش دەسەڵاتی بنەماڵە خسپنەرە، لەلایەن بنەماڵەی بارزانی فازۆ میرانی سكرتێری پارتی دیموكراتی كوردستان و، لە لایەن بنەماڵەی تاڵەبانی دوكتور محەمەد سابیر زاوای ابراهیم ئەحمەد دەستنیشانكراون بۆ وەرگرتنی پستەكە.

یەكێتی و پارتی (سەوزو زەرد) خاوەنی زۆرترین (كورسی پەرلەمانن) ، مافی خیانە پستەكە وەربگرن و، بەلای هاوڵاتیانەوە گرنگ نییە كۆ ئەبێت بە سەرۆك، بەڵام گرنگ ئەوەیە چۆن ئەتوانن خزمەتی گەلی كوردستان و، پرسە نەتەوایەتییەكان بكەن و، پستەكە بۆ خزم و كەسوكار بەكار نهێنن و، نموونەش لەم رووەوە زۆرە لە دوكتۆر فۆئاد مەعسوم كە لە دوای مام جەلالەوە هاتووە دەستپئەكەن.
فوئاد مەعسوم كە دەستنیشانكرا بۆ وەرگرتنی پستی سەرۆك كۆمار یەكسەر بە بۆ یەك و دوو (جوانی) كچی بە راوژكار بە بری ((تەنها 13 ملیۆن)) دینار دامەزراند، لە كاتێكدا لەلایەن لژنەی دەستپاكی پەرلەمانەوە داواكراوە لە سەر گەندەڵی لە كاتێك وەزیری گەیاندنی عیراق بووەو، ئستاش دوو موچە وەرئەگرێت، موچەی خانەنشینی (وەزیر) و ، موچەی راوژكاری سەرۆك كۆمار.

كۆمپانیای (BMJ Industries) ئیماراتی كۆ كۆمپانیایەكی گورەی تایبەت بۆ توتن و جگەرەیە و خاوەنی چەندین براندی بازرگانییە، فوئاد مەعسوم سەرۆك كۆماری عیراق تۆمەتبار ئەكات بەوەی كۆ پستەكەی بۆكارهێناوە بۆ بژۆوەندی كۆمپانیایەكی عیراقی كۆ برازایەكی فوئاد مەعسوم و هاوسەرەكەی خاوەندارێتی دەكەن و، كۆمپانیاكە ناوی (خیرات المنافع) ە بۆ بازرگانی گشتی و گواستنەوە كۆ خاوەنەكەی (حەیدەر سباح فەیلی) یە هاوسەری (نەورز محەمەد مەعسوم) ەو، شایانی ئاماژەیە كومپانیاكە سكاڵای لە رەفتاری سەرۆك كوماری عیراق و، ئەندامی مەكتەبی سیاسی یەكێتی داوە بە مەكتەبی سیاسی یەكێتی نیشتمانی كوردستان.
پۆیستە سەرۆك كۆمار دوور بێت لە خپەرستی و، كار كردن لە پناو خزم و دۆستانی و، هەروا نابێت بنە ماڵەو حزبەكانی سەوزو زەرد وەك

ئەستا باوە، خەیان بخزیننە ناو سەرجەم جومگەکانی ژیانی سیاسی و حکومی و پەروەردەیی و ئابووری و رۆشنبیری و کۆمەڵایەتیی ئەوەش کارەکی قیزەوەن وناشیرینە.

27/8/2018